

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра японської філології

Кваліфікаційна робота магістра з японської філології

на тему: «Прислів'я та приказки в системі фразеології сучасної японської мови: порівняльний та лінгвокультурний аспекти»

Допущено до захисту

« ____ » _____ року

Студента групи МПяп 51-19

факультету сходознавства

освітньо-професійної програми Галузевий
переклад: японська мова, англійська мова
за спеціальністю 035 Філологія

спеціалізацією 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно), перша –
японська

Гашинського Богдан Ігоровича

Завідувач кафедри

японської філології

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент
Пирогов Володимир Леонідович

_____ Кравець К. П.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЯ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК У СИСТЕМІ ФРАЗЕОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ	9
1.1 Фразеологія як напрям лінгвістичного дослідження у сходознавстві	9
1.2. Поняття прислів'я та приказки в японській мові	15
1.3. Місце та роль прислів'їв та приказок у фразеології	21
1.4. Типологія прислів'їв та приказок сучасної японської мови	28
1.4.1. Структурно-граматичні типи прислів'їв та приказок сучасної японської мови	28
1.4.2. Семантико-тематичні групи прислів'їв та приказок сучасної японської мови	31
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК У СИСТЕМІ ФРАЗЕОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ	38
2.1. Сучасні підходи до вивчення фразеології	38
2.2. Методи дослідження прислів'їв та приказок японської мови	43
Висновки до розділу 2	48
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК У СИСТЕМІ ФРАЗЕОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ	49
3.1. Схожості та відмінності японських та українських прислів'їв та приказок	49

3.2. Використання японських прислів'їв та приказок у текстах сучасної японської мови	51
3.3. Особливості та проблеми інтерпретації та перекладу японських прислів'їв та приказок українською мовою	53
3.4. Аналіз використання прислів'їв та приказок у повсякденному житті японців.....	62
3.5. Порівняльний аналіз культурних та регіональних відмінностей прислів'їв та приказок української та японської мов.....	72
Висновки до розділу 3	79
ВИСНОВКИ	82
要約	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ	93
Додаток А	93

ВСТУП

У даній роботі розглядаються особливості прислів'їв та приказок в системі фразеології японської мови.

Актуальність дослідження. Прислів'я та приказки є унікальним матеріалом національної мови, який знаходиться на межі лінгвістики та літератури, оскільки є не тільки лексико-граматичним утворенням, але й фольклорним текстом. Прислів'я та приказки втілюють у собі мудрість народу, накопичену століттями. Як мовні явища, прислів'я та приказки є відображенням культури народу, вони є сполучною ланкою між поколіннями, адже передають нащадкам культурну спадщину.

Часто граматичні значення фразеологізмів не відповідають нормам сучасної мови і є граматичними архаїзмами. Для того, щоб розуміти фразеологізми, необхідно добре знати не тільки граматику і лексику мови, що вивчається, але і культуру, менталітет, звички народу, що говорить цією мовою. Володіння фразеологічним складом мови, безумовно, збагачує словниковий запас, однак для іноземців це становить певні складності, адже значення деяких видів фразеологізмів неможливо зрозуміти, виходячи зі значень їх складових компонентів.

Фразеологічна система мови не тільки відображає культуру народу, але і формується під впливом властивої даному народу картини світу. У зв'язку з цим, лінгвістичний аналіз фразеологічної системи мови дозволяє виявити властиві цьому народу культурні цінності, а також зрозуміти його образ мислення. Прислів'я та приказки, як елементи фразеології, вже достатньо широко вивчені на сьогодні у лінгвістичній рецепції (Н. Ф. Алефіренко [3], В. В. Виноградов [10], О. В. Дуденко [17], М. К. Дмитренко [15], Я. В. Закревська [18], М. Л. Коваль [20], М. Л. Ковшова [21], А. В. Кунін [24], В. Н. Телія [41], Н. М. Шанський [43] та ін.).

Прислів'я та приказки японської мови також досить широко вивчені в українській та іноземній лінгвістиці. Зокрема, лінгвокультурологічні особливості фразеології японської мови висвітлені у працях Т. М. Гуревич [13], В. Л. Пирогова [31; 32; 33; 34]. Аналіз образної складової японських паремій представлений у наукових роботах І. П. Бондаренко, Ю. В. Осадчої [6], Ю. Рибак [38], А. О. Островської [28] та ін. Структурні особливості типологія японських паремій висвітлені в публікаціях Т. Комарницької [22], А. А. Пашковської [30]. Порівняльний аналіз паремій японської та інших мов вивчали В. Л. Пирогов [31] та Мін Шин Цай [27].

Попри значну розробленість питання фразеології та пареміології японської мови, на сьогодні актуальним залишається питання вивчення особливостей використання японських прислів'їв та приказок у різножанрових текстах сучасної японської мови. Також важливим завданням є вивчення та аналіз прислів'їв та приказок у повсякденному усному та письмовому спілкуванні японців. Окрім того, залишається суперечливим питання типології фразеологічних одиниць японської мови, зокрема, й місця прислів'їв та приказок у системі фразеології японської мови. Постає необхідність порівняльного аналізу паремій японської та української мови, систематизації знань про різні підходи до класифікації цих мовних одиниць японської мови. Для повного розуміння різниці культур та реалій, вплинули на формування паремійних одиниць важливим завданням є порівняння культурних та регіональних відмінностей прислів'їв та приказок двох мов. Актуальним є й вивчення особливостей та проблем інтерпретації та перекладу японських прислів'їв та приказок на українську мову.

Відповідно, **об'єктом** даного дослідження є система фразеології сучасної японської мови.

Предметом дослідження є місце прислів'їв та приказок в японській мові, їх структурно-семантичні, стилістичні, типологічні та лінгвокультурологічні особливості, місце у мовній картині світу японців, а також визначення особливостей використання їх у різножанрових текстах сучасної японської

мови та у різних стилях мовлення та в повсякденному усному і письмовому мовленні японців. А також аналіз культурних та регіональних відмінностей прислів'їв та приказок в українській та японській мовах.

Метою магістерської роботи є комплексне дослідження місця та ролі прислів'їв та приказок з позицій порівняльно-типологічного мовознавства і лінгвокультурології, що передбачає з'ясування кількісних та якісних показників японських прислів'їв та приказок в системі фразеології сучасної японської мови, визначення та обґрунтування структурно-семантичної побудови, порівняльної типології та лінгвокультурології, а також місця в сучасній картині світу японців.

Згідно з поставленою метою, необхідно вирішити такі **завдання** дослідження:

- 1) розглянути фразеологію як напрям лінгвістичного дослідження у сходознавстві;
- 2) уточнити поняття прислів'я та приказки в японській мові;
- 3) визначити місце та роль прислів'їв та приказок у фразеології;
- 4) дослідити методологічні засади вивчення прислів'їв та приказок у системі фразеології сучасної японської мови;
- 5) здійснити порівняльний аналіз японських та іншомовних прислів'їв та приказок;
- 6) розглянути типологію прислів'їв та приказок сучасної японської мови;
- 7) визначити особливості перекладу японських прислів'їв та приказок на українську мову;
- 8) проаналізувати частотність використання паремій у різних жанрах і стилях японської мови;
- 9) зробити аналіз використання прислів'їв та приказок у повсякденному житті японців.
- 10) Провести порівняльний аналіз культурних та регіональних відмінностей прислів'їв та приказок української та японської мов.

У ході роботи застосовувалися такі **методи дослідження**: *порівняльно-зіставний метод, описовий метод, порівняльний метод, аналіз словникових дефініцій, концептуальний аналіз*. У ході вивчення структурних та семантичних особливостей прислів'їв та приказок застосовано *метод відбору та обробки мовного матеріалу та метод компонентного аналізу*. Для визначення частотності використання паремій у різних жанрах і стилях японської мови застосований *кількісний аналіз*. У роботі над перекладом японських прислів'їв та приказок застосовано *перекладацький аналіз*.

Матеріалом дослідження послуговували сучасні фразеологічні словники та словники прислів'їв та приказок української та японської мов. З використаних джерел були відібрані японські фразеологічні одиниці, що пов'язані із культурою, релігією, побутом, традиціями та звичаями японців. До них по можливості підбиралися часткові чи повні аналоги в українській мові. Для проведення аналізу у контексті використовувалися сайти, наприклад, Pressnet, NHK, 朝日 (Asahi), 毎日 (Mainichi), Mynavi.

Наукова новизна роботи визначається об'єктом та предметом дослідження і полягає в тому, що у роботі вперше узагальнено й систематизовано знання про лінгвістичні та лінгвокультурологічні особливості приказок та прислів'їв японської мови та підходи до їх типології. У дослідженні проаналізовано також специфіку функціонування паремій у різностильових текстах сучасної японської мови, а також розглянуто особливості їх перекладу українською мовою у різних повсякденних ситуаціях, окрім цього в роботі проводиться порівняльний аналіз культурних та регіональних відмінностей прислів'їв двох мов на основі їх реалій.

Практичне значення дослідження полягає у можливості подальшого використання його результатів у лінгвокультурологічних, соціолінгвістичних, перекладацьких та методичних дослідженнях. Матеріали й висновки магістерської роботи можуть бути використані у процесі викладання курсів з японської мови, стилістики японської мови, для навчання перекладу, а також у науково-практичній роботі студентів.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, додатків та списку використаних джерел.

У першому розділі розглядаються теоретичні засади дослідження японських паремій, уточнюється поняття «прислів'я та приказки» у працях вітчизняних та закордонних мовознавців, розглядається фразеологія як напрям лінгвістичного дослідження у сходознавстві, а також визначається місце та роль прислів'їв та приказок у фразеології. Крім того, у розділі досліджується типологія прислів'їв та приказок в сучасній японській мові.

Другий розділ присвячений аналізу методології дослідження. У ньому розглянуті сучасні підходи до вивчення фразеології та сформульовані методи вивчення прислів'їв та приказок японської мови, які застосовуються у цьому дослідженні.

Третій розділ присвячений лексико-семантичному, структурному та функціональному аналізу прислів'їв та приказок японської мови. Досліджується особливості використання прислів'їв та приказок у різножанрових текстах та різних стилях японської мови, а також у розділі приділена увага аналізу особливостей перекладу японських прислів'їв та приказок українською мовою. Крім того, у розділі велику увагу приділено використанню прислів'їв та приказок в повсякденному мовленні японців, та проведенню порівняльного аналізу культурних та регіональних особливостей прислів'їв та приказок в японській та українській мовах.

Список використаної літератури налічує 70 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 110 сторінок, з них 85 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЯ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК У СИСТЕМІ ФРАЗЕОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

1.1 Фразеологія як напрям лінгвістичного дослідження у сходознавстві

Розглядаючи особливості прислів'їв та приказок японської мови, передусім слід зауважити, що прислів'я та приказки (або паремії) на сьогодні вважаються одним із розділів фразеології. Зокрема, М. М. Шанський вказує, що «паремії є фразеологічними виразами комунікативного характеру та являють собою відтворювані стійкі сполуки слів з не фразеологізованим значенням» [43, с. 12].

Загалом же, серед лінгвістів є як прихильники, так і противники думки про фразеологічну природу паремійних одиниць. Як правило, до області фразеології вчені відносять прислів'я та приказки, опираючись на узвичаєні параметри фразеологічності, а саме, експресивність, відтворюваність, стійкість та цілісність. Натомість дослідники, які заперечують фразеологічну природу паремій, вважають, що вони надто близькі за формою до речення, а тому їх слід розглядати як синтаксичні, а не фразеологічні одиниці.

У цьому дослідженні ми поділяємо думку В. Л. Пирогова [34], який вважає, що «паремії – це стислі вислови фольклорного походження, які слід розглядати саме як фразеологізми, оскільки вони мають диференційні ознаки останніх: стійкість, відтворюваність, цілісність та образність.»

«Фразеологія на сьогодні виокремлюється як самостійна наукова галузь мовознавства, об'єктом вивчення якої є структура, семантика, походження та взаємозв'язок і взаємодія стійких висловів з іншими мовними одиницями» [2, с. 11]. У тлумачних словниках термін «фразеологія» (від грец. *phrasis* – «вираз» і *logos* – «учення, знання») визначається як «наука, яка вивчає сукупність сталих зворотів мовлення, які притаманні цій мові» [1; 24; 41].

Фразеологія як напрямок лінгвістичних досліджень фокусує свою увагу на вивченні номінативних одиниць та активно привертає увагу сучасних дослідників переважно тому, що у фразеологічному фонді будь-якої мови світу зберігається та передається народна мудрість, етнокультурне світобачення, багатство мови, історична пам'ять народу тощо. Відповідно, фразеологічний фонд мови є не лише цінним об'єктом для дослідження з мовної точки зору, однак становить вагоме джерело лінгвокультурних та етнокультурних знань.

Фразеологія мов світу активно досліджується, над цим питанням працює не одне покоління лінгвістів. Найбільш відомими дослідниками фразеології та класифікації фразеологічних одиниць вважаються В. В. Виноградов, О. О. Селіванова, Б. М. Ажнюк, М. Ф. Алефіренко, А. В. Кунін та ін. Окремо можна виділити напрямок фразеологічних досліджень у сходознавстві, у рамках якого аналізуються фразеологічні системи китайської, японської, корейської та інших мов Сходу.

У цьому дослідженні увагу фокусуємо на фразеології як об'єкті досліджень в області японської мови. Важливо зауважити, що на сьогодні у японському мовознавстві не заведено виділяти фразеологію як самостійну лінгвістичну дисципліну і вважати фразеологізм самостійною лінгвістичною одиницею. Аналіз доробку японських дослідників показує, що на сьогодні існує лише невелика кількість лінгвістичних досліджень японською мовою, присвячених саме японській фразеології. Відчувається брак узагальнюючих робіт, у яких би містився систематичний опис фразеології японської мови.

Серед праць японських лінгвістів, які долучалися до вивчення фразеологічної системи японської мови, виділимо дослідження Кунію Янагіта, який досліджував японські прислів'я антропологічним способом, а також Хіросі Міядзу та Тецуя Куніхіро, які вивчали деякі види японських фразеологізмів лінгвістичним способом [27, с. 4]. Досліджували питання фразеологізмів у японській мові також японські дослідники Сіраісі Дайдзі, Нобуо Орігучі, Ясумоку Ікеда, Окабаяші Харуо.

В українському сходознавстві деякі аспекти японської фразеології вивчені у працях В. Л. Пирогова, О. Г. Горошкевич, Т. М. Гуревич, С. А. Бикової, Н. В. Малишевої, Н. А. Зав'ялової, П. С. Тумаркіна, В. І. Мігдальської, О. В. Забуранної, О. П. Фролової тощо.

В. Л. Пирогов впевнений, що «фразеологічні одиниці виникають у національних мовах на основі образного представлення дійсності, яке відображає побутово-емпіричний, історичний чи духовний досвід мовного колективу, пов'язаний із його культурними традиціями, оскільки суб'єкт номінації в мовній діяльності – це завжди суб'єкт національної культури» [34, с. 17].

Відповідно, актуальним напрямком дослідження паремій у складі фразеології національної мови є лінгвокультурологічний підхід у лінгвістиці. Фразеологія – справжня скарбниця народної мудрості та національної культури, її найбільш самобутнє явище. Фразеологія вбирає у себе національну специфіку та ціннісну орієнтацію носіїв мови. Саме у пареміях, як складовій національної фразеології, розкривається справжня природа душі народу, його справжня життєва ментальність.

І. Г. Саєвич вказує, що «лінгвокультурологія, як один із напрямків сучасної лінгвістики, виникла внаслідок зміщення акценту у вивченні мовних явищ з суто лінгвоцентричного підходу на комунікативно-функціональний. Це стало причиною активного зацікавлення мовознавців проблемами взаємозв'язку мови і свідомості / мислення, мови і культури у проекції на їх творця і носія – етносоціум і конкретного індивіда» [37, с. 19].

Прислів'я та приказки є «культурно-маркованими мовними знаками, оскільки їх значення ускладнене різного роду культурними конотаціями. Відповідно, лінгвокультурологічний аналіз цих мовних одиниць повинен бути спрямований на виявлення даних конотацій. Культурна конотація передбачає інтерпретацію денотативного або образно вмотивованого, квазіденотативного аспектів значення паремії в категоріях культури» [42, с. 214]. В основу паремій зазвичай покладені образи, найбільш значущі для носіїв мови, національно-

культурно специфічні, а тому паремії у стереотипній формі передають морально-етичні та життєві установки етносу.

В. Л. Пирогов вказує, що «аналізуючи культурну конотацію паремій, слід пам'ятати, що система образів, закріплених у фразеологічному складі мови, є певною кумуляцією світобачення й пов'язана з матеріальною, соціальною чи духовною культурою даної мовної спільноти, а тому може засвідчувати її культурно-національний досвід і традиції» [34, с. 17].

Прислів'я та приказки можуть також бути пов'язані з нормами етикету, моралі, формами привітання, прощання, побажання. Часто у них відображаються давні магичні функції мови й цих словесних формул. Так, японські прислів'я та приказки в епоху первісної словесної магії (котодама) розглядалися як магичні словесні формули, що пов'язано з самою назвою прислів'я – котовадза. Етимологічне тлумачення цього слова в японській мові означає «сакральний словесний акт». Перші ж тексти, які були зафіксовані в ранньосередньовічній літературі як котовадза, близькі до заклять та мають ознаки обрядових текстів [26, с. 7].

Загалом же, протягом століть фразеологія у Японії розвивалася під впливом соціальних, економічних, політичних, культурних та екологічних факторів. До революції Мейдзі 1868 р. особливо сильний вплив на розвиток японського фразеологічного фонду мали Китай і буддизм. Втім, починаючи з середини ХІХ ст. основний вплив на традиційну японську культуру і мову надають західні течії і наукові досягнення [52, с. 120].

Японський дослідник Сіраісі Дайдзі, який опублікував безліч наукових робіт та фразеологічні одиниці японської мови, звертає увагу на контекст та деякі специфічні аспекти фразеології японської мови (наприклад, гендерну диференціацію) [52, с. 83].

Фразеологізми становлять особливий номінативний шар лексичного складу мови, який разом з експресивним шаром утворює загальну фразеологічну систему мови. Для японських паремій характерна відсутність різкої межі між номінативними та експресивними фразеологічними

одинацями. Іноді, завдяки частому вживанню у мові, номінативні фразеологічні одиниці можуть набувати узагальнено-переносного характеру фразеологічного значення, щоб створити можливості для переходу номінативних словосполучень в експресивні фразеологічні одиниці. Наприклад, вираз японської мови 高嶺の花 (Takane no hana) «квітка на вершині гори» був спочатку номінативним, однак згодом перейшов до класу фразеологізмів, і використовується у сучасній мові при описі чогось недоступного, недосяжного.

Більшість фразеологічних одиниць сучасної японської мови експресивно забарвлені та мають або позитивну, або негативну експресію. У японській мові, так само як і в інших мовах, слово та фразеологічні одиниці розрізняються своїм призначенням у мові. Основна функція слова – номінативна, тоді як функція фразеологічної одиниці – експресивно-оцінна. Багато фразеологічних одиниць сучасної японської мови виступають як значущі одиниці, вживання яких якоюсь мірою обмежене певним стилем. Інші ж фразеологічні одиниці не лише називають певний предмет або явище дійсності, а й висловлюють оцінку цього предмета або явища мовцем.

Говорячи про фразеологію японської мови як сферу функціонування прислів'їв та приказок, слід також зауважити, що одним з основних факторів японської мови та культури, які впливають на особливості фразеології, є ієрогліфічний характер японської писемності. Сама свідомість японців, так само як інших народів, які користуються ієрогліфічним письмом, є ієрогліфізованою. Відповідно, й образи дійсності в уявленні цього народу стереотипізовані через асоціативний зв'язок з відповідними ієрогліфічними знаками. Такий зв'язок і виступає нерозривною і гармонійною основою менталітету японців, яка знаходить своє відображення у фразеології, пареміях японської мови.

Дослідник японської мови та культури В. Л. Пирогов вказує, що ієрогліфи складаються з графічних елементів, інтегрованих за певними правилами. У минулому таке інтегрування сприймалося як своєрідний спосіб

«збирання» до купи й упорядкування різних частин реального світу. Жерці, які займалися каліграфією, прагнули зберегти форму і порядок накреслення знаків, які сприймалися як «символи дійсності». Коментарі до ієрогліфів накопичувалися поетапно та завжди залежали від конкретних умов та потреб соціокультурного середовища певного історичного періоду.» Саме тому, на думку вченого, «в ієрогліфічних знаках прагматичне значення рівня синхронії є лише «верхівка айсберга», а все інше приховано від очей непосвячених у тому глибинному символічному підтексті, що маніфестує їхню графічну форму [31, с. 92–106].

Багато дослідників також фокусують свою увагу на тому, що фразеологія японської мови значною мірою зазнала впливу з боку китайської мови та культури. Ієрогліфічна система японської мови, як одне з її першоджерел та базисних елементів, сформувалася на основі китайського письма. Саме тому, однієї з провідних характеристик японської фразеології є історично успадкована двомовність. У японській мові паралельно використовуються китайські прислів'я, які з вже давно органічно увійшли до фонду сучасної японської мови та набули статусу «ментальних артефактів» японської культури.

Історично склалося так, що писемність прийшла до Японії з Китаю, тоді як суто японська мовна традиція протягом довгого часу існувала лише в усній традиції. Це вплинуло й на той факт, що багато фразеологічних зворотів були запозичені з китайської мови майже без змін, а перекладені вони були вже значно пізніше. Часто японські прислів'я та приказки існують у двох формах – китайській та японській.

Загалом же, аналіз наукових праць, присвячених питанню японської фразеології та японських прислів'їв та приказок показав, що даний напрямок сходознавства на сьогодні залишається недостатньо розвиненим. У японській лінгвістичній думці фразеологія взагалі не виокремлюється як самостійна галузь досліджень. Як наслідок, відсутній систематизований підхід до визначення та типології фразеологічних одиниць японської мови. Щодо

української наукової рецепції питання японської фразеології, то найбільш широко це явище досліджене у працях В. Л. Пирогова, тоді як у працях інших дослідників поданий здебільшого оглядовий та не повний аналіз питання. Загалом же, на сьогодні в області українського сходознавства існує нагальна потреба у систематизації та узагальненні, а також розширенні знань про прислів'я та приказки у системі фразеології сучасної японської мови.

1.2. Поняття прислів'я та приказки в японській мові

Передусім важливо уточнити поняття прислів'я та приказки у японській мові. Слід зауважити, що сутність прислів'я у японській мові значно розходиться з розумінням цього явища в українській мові. Причиною цьому є відчутна різниця мов та культур.

У японській мові поняттю прислів'я відповідає слово «котавадза» (諺, ことわざ), яке у письмовій формі містить лише один ієрогліф, однак складається із двох морфем – «кото» (явище, ситуація) та «вадза» (діяння, творіння). «Котовадза» означає прислів'я, приказку, афоризм.

Втім, котовадза – далеко не єдиний термін, який використовується у японській мові для позначення поняття фразеологічної одиниці. Також використовуються такі терміни, як (言い習わし) «інараваші» – фразеологізм, сталий вислів; (慣用句) «канйоку» – ідіома, ідіоматичний вислів; (故事・成語) «коджі сейго» – сталий вислів, ідіома. Окрім того, до цієї ж групи слід віднести і (四字熟語) «йоджіджюкуго» – фразеологічні запозичення з давньокитайської мови, які складаються з 4-х ієрогліфів.

Типологія японських паремій не є систематизованою, тому виокремлення окремих типів прислів'їв та приказок японської мови викликає певні труднощі. На основі аналізу сучасних досліджень фразеологічного складу та паремій японської мови вдалося виокремити такі типи фразеологічних одиниць японської мови:

1. 成句 (Seiku) – це загальні фразеологізми японської мови – одиниці, які складаються з декількох елементів і володіють єдиним значенням. Як правило, це звичне поєднання слів, яке з давніх-давен широко використовується у мові народу, наприклад: 時は金なり (toki-ha kanenari) – «Час – гроші»; 目がない (me-ga nai) – «немає очей» у значенні «мати схильність до чогось».

2. 慣用句 (Kan'yō ku) – фразеологізми-ідіоми. У японській фразеології дане поняття часто використовують як синонім до поняття «seiku». Приклади таких фразеологізмів-ідіом: 顔が広い (kao-ga-hiroi) – «широке обличчя» у значенні «добре відомий, який має великі зв'язки»; 気がつく (ki-ga tsuku) «настрій досягає» у значенні «помітити, усвідомити, зрозуміти».

3. 四字熟語 (Yōjijukugo) – ідіоми китайського походження.

4. ことわざ (Kotowaza) – власне прислів'я та приказки у вигляді, схожому на прислів'я та приказки інших мов (української, англійської тощо), наприклад: 愛してはその醜を忘れる (Aishite-wa sono shu o wasureru) – «Коли любиш, то і про потворність забудеш». Еквівалент цього прислів'я в українській мові – «Любов зла полюбиш і козла», «Людина в любові не господар» або «Любов сліпа»; 足下から鳥がたつ (Ashimoto-kara tori-ga tatsu) – букв. «Неначе пташка вилетіла з-під ніг», в українській мові має еквівалент «Як грім серед ясного неба».

5. 決まり文句 (Kimari monku) – кліше, стереотипні вирази, наприклад: お早うございます (Ohayō gozaimasu) – «Доброго ранку»; お迎えにあがりました (Omukae-ni agarimashita) – «Я приїхав зустріти вас» тощо.

Ця класифікація відображає загальний склад фразеології японської мови, до якої входять як безпосередньо прислів'я та приказки у відомому для українця значенні (котовадза), так і сталі вирази, які знаходяться на межі паремії та фразеологізму (або ідіоми) – це «канйоку» та «сейку», а також «йоджіджюкуго».

Відповідно, постає питання щодо виокремлення поняття прислів'я та приказки в японській мові та порівняння його з аналогічними поняттями української мови. Терміни «приказка» та «прислів'я» в українському мовознавстві часто об'єднують спільною назвою «паремії», однак це не означає що ті явища є тотожними одне одному. В українській фразеології поняття прислів'я та приказки співіснують в умовах дихотомії – вони мають безліч спільних рис, однак у той же час є різними явищами, які володіють і своїми унікальними синтаксичними та прагматичними властивостями.

Приказка в українській лінгвістичній рецепції трактується як жанр фольклорної прози, який являє собою короткий сталий образний вислів констатуючого характеру, що має одночленну будову, нерідко становить частину прислів'я, але без висновку, і вживається в переносному значенні [15, с. 4]. Натомість же поняття прислів'я в Українській енциклопедії визначається як мала форма народної поетичної творчості, короткий, ритмізований вислів, що несе узагальнену думку, висновок, іносказання з дидактичним ухилом [18, с. 530].

Втім, прислів'я та приказка не є одним і тим самим явищем. Передусім, вони різняться за граматичною та стилістичною будовою – прислів'я має закінчену думку та виражає загальне судження, тоді як приказка – це короткий образний вислів, тобто судження часткового характеру. Відповідно, приказці притаманна синтаксична незавершеність. Часто приказка схожа на вкорочене прислів'я, наприклад, в українській мові це такі приказки, як: «*як сніг на голову*», «*вивести на чисту воду*», «*собаку з'їсти*» тощо. Різняться прислів'я та приказки й на семантичному та прагматичному рівнях, оскільки зміст приказки не має повчання, на відміну від прислів'я.

Тож, до спільних рис українського прислів'я та приказки можна віднести коротку форму, фольклорне джерело походження, влучний та афористичний характер. І приказка і прислів'я містять мудру думку або якесь цікаве спостереження, здебільшого – з народного досвіду, побуту, іноді – з міфології, історії тощо.

До відмінних рис приказки і прислів'я належить синтаксична форма – приказка – це незакінчене речення, а прислів'я – закінчене речення, яке часто складається з двох частин. З прагматичної точки зору прислів'я має пряме повчання, в ньому очевидний висновок, наприклад: «Рідна мова – не полова: її за вітром не розвієш». Приказка ж – це лише частина від змісту прислів'я, у ній міститься приховане повчання та натяк на висновок, наприклад: «Рідна мова – не полова».

Японська дослідниця Ватанабе Томосуке, яка досліджувала японські прислів'я та приказки (котовадза) дає наступне визначення даного пласту лексики в японській мові: «Котовадза – це лаконічний вираз, у якому міститься судження про людство, природу чи суспільство». Дослідниця говорить, що «з плином часу у свідомості людей також змінюється і думка про істину таких суджень. Тому не можна однозначно говорити про те, що сенс, укладений в те чи інше прислів'я або приказку, може бути актуальним і нині» [52, с. 34].

В. Л. Пирогов [34] також вказує, що «система фразеології сучасної японської мови є значною мірою кумулятивним продуктом тривалого історичного розвитку і являє собою складне етнолінгвокультурологічне явище». Фразеологія японської мови включає декілька пластів, а саме: 1) ваго (和語) – відвічна, власне японська фразеологія, основа якої почала складатися ще до IV ст., тобто до періоду тотального впровадження у Японії китайської писемності); 2) канго (漢語) – фразеологія, репрезентована китаїзмами, запозиченими переважно у період IV–X ст.; 3) гайрайго (外来) – фразеологія, запозичена у новий та новітній часи.

Приказки та прислів'я японської мови («котовадза») складають пареміологічний фонд мови та містять у собі периферійні ознаки тих концептів, які в них згадуються. Пареміям японської мови властиві стійкість і метафоричність (повна або часткова), проте як форма, так і зміст тієї чи іншої паремії може змінюватися з плином часу. Завдяки властивості метафоричності,

для паремій характерна наявність різних тропів – метафор, метонімії, алюзії, уособлення, каламбурів тощо.

Відповідно, розглядаємо паремії японської мови як судження про людський досвід, природу, суспільство в певний період часу, які відображають культурний досвід всього народу, особливості мовної особистості тієї чи іншої нації. «Котовадза – це незмінний народний вислів, який має повчальний зміст та передає життєвий досвід, а також має як буквальне, так і переносне значення» [56, с. 324].

Котовадза також трактується як прислів'я, приказка, афоризм, вислів [59, с. 83]. Як правило, це коротка фраза, що включає повчання, певний урок або навіть сатиру і т. д. Існують різні типи котовадза, які мають різні цілі. Основою японських паремій зазвичай є метафори, які допомагають влучно передати основний сенс висловлювання. Стилiстичний ефект від використання таких виразів значно більший за загальноживану лексику, тому такі вислови можуть вживатися у мовленні для надання йому емоційності, образності, для впливу на співрозмовника тощо.

Відповідно, котовадза – це лаконічний вислів, що містить сатиру, уроки життя, передає знання, погляди, уявлення японського народу. Часто у таких висловах втілюються образи, близькі звичайному народу Японії – у них відображаються теми рибальства, сільського господарства тощо. Відповідно до пояснення з енциклопедії Ніппоніка (日本大百科全書 Nihon dai hyakkazensho), котовадза – це лаконічний вираз, який використовується з давніх часів, і включає в себе правду повсякденного життя японського народу [56, с. 324].

Японські прислів'я котовадза часто є грою слів, побудованою на алегоричних образах. Як правило, у цих висловах відображається досвід та життєва мудрість народу, містяться поради. Котовадза також є джерелом цінностей японського народу, оскільки відображають погляди японців на родинні стосунки, дружбу та кохання, життя у соціумі тощо. Іноді котовадза включають також класичні вислови японських чи китайських мислителів або

письменників, які набули широкої популярності та сприймаються також як елементи фольклору.

У мовленні котовадза виконують різні функції – стилістичну, прагматичну, повчальну, емпіричну та розважальну тощо. Котовадза формувалися у мові тисячоліттями та є результатом спостереження, обміну народом досвідом та знаннями з новими поколіннями. Оскільки прислів'я та приказки лаконічні, легко запам'ятовуються та часто виражають певну істину чи мудрість у зрозумілій, але стислій формі, то їх використовують як заміну детального пояснення або як ефективний засіб переконливого пояснення та твердження [57, с. 32].

Порівнюючи японські «котовадза» з українськими прислів'ями та приказками складно сказати, що вони відповідають тому чи іншому поняттю, адже у японській лінгвістиці немає одностайного підходу до виділення синтаксичних, прагматичних властивостей котовадза та критеріїв, які допомогли б відмежувати їх від інших типів ідіоматичних висловлювань.

Деякі з висловів японської мови, які відносять до «котовадза», перетинаються з канйоку (慣用句). Останні ж є фразеологізмами або ідіомами та використовуються як частина звичайних речень. Це ідіоматичні словосполучення та вирази, які можуть набувати форму речення. У інших же випадках вони стисло виражають значення, еквівалентне реченню. Тож, як «котовадза» може іноді виражатися у формі, близькій до фразеологізму, так і японські фразеологічні одиниці канйоку можуть набувати рис повноцінного речення, прислів'я. Відповідно, їх диференціація у сучасному сходознавстві є дещо розмитою.

Питання розмежування прислів'їв та приказок у японській мові й досі лишається актуальним, оскільки не вироблено єдиних загальноприйнятих критеріїв щодо їх поділу. Так, одні лінгвісти вважають, що приказки японської мови, на відміну від прислів'їв, не виражають певного правила, кінцевого судження. За цим критерієм до приказки у японській мові можемо віднести вираз 壁に耳あり (Kabe ni mimi ari a), що означає, «і стіни мають вуха». Інші

ж вчені вважають що приказки, на відміну від прислів'їв, мають лише буквальний план вираження, наприклад, як у випадку з висловом 安かろう悪かろう (Yasukarō warukarō), що означає «дешево – погано»; «ти отримувеш те, за що платиш»; Немає нічого хорошого в дешевих речах, з цієї причини дешеві речі дешеві.

Безліч дослідників зазначають, що основними структурами «котовадза» є такі формули як «А є Б», «А від Б» та «Б як А». Наприклад, японський лінгвіст Нобуо Орігучі звертає увагу на структуру котовадза у порівнянні з піснями. Він стверджує, що «пісні мають непарне метрування, а котовадза – парне» [58, с. 123].

Інший дослідник – Алан Дундас – вказує, що «котовадза має стосуватися лише однієї теми та містити один коментар, щоб функціонувати як котовадза» [53, с. 32]. Наприклад, у такому фразеологізмі японської мови, як 紺屋の白袴 (Kōya-no-shirobakama) слово «коюя» – це тема, а «шіробакама» – опис або коментар. Буквально цей вислів перекладається як «у фарбувальника не пофарбована хакама», а в українській мові він має еквіваленти «Не той п'є, хто варить» та «На те він і кравець, щоб подертий жупан носити».

На сьогодні у японістиці відсутній однотайний підхід до диференціації прислів'їв та приказок у системі фразеології національної мови. Як показує аналіз фразеологічного складу японської мови, найближчим до явища паремії є котовадза, однак відсутні чіткі критерії визначення таких одиниць серед інших ідіоматичних висловлювань японської мови. З огляду на відсутність чіткого визначення позицій «котовадза» у системі фразеології японської мови, варто звернути увагу на це питання більш ретельно.

1.3. Місце та роль прислів'їв та приказок у фразеології

Котовадза не є єдиним типом фразеологічних одиниць японської мови. Окрім того, вони часто можуть мати спільні риси з іншими явищами японської

фразеології, такими як «канйоку». Відповідно, необхідно звернутися до аналізу системи фразеології японської мови, щоб визначити місце та роль прислів'їв та приказок у ній.

Розглянемо елементи фразеології японської мови. Одним із типів сталих виразів, які часто плутають з котовадза, є 慣用句 (Kan'yō ku) – це ідіоми, які висловлюють цілісне поняття, виконують у тексті номінативну функцію та здебільшого можуть перекладатися дослівно [55, с. 456]. Прикладом канйоку є 手抜き (Tenuki), що буквально означає «без рук». Цей вираз вживається у значенні «недбало зроблена робота».

Канйоку – це, як правило, група слів, словосполучень або виразів [54, с. 124]. В українському мовознавстві їх можна співвідносити з ідіомами чи фразеологізмами. У канйоку два або більше слів тісно пов'язані між собою та утворюють цілісний сталий вираз, при цьому вони мають абсолютно різні значення у складі цього сталого виразу та окремо від нього. Канйоку та котовадза часто плутають, адже їх важко класифікувати. У словниках японських прислів'їв та приказок містяться як канйоку, так і котовадза. У порівнянні з канйоку можна стверджувати, що котовадза утворюється як самостійний вираз, що має форму цілісного речення і містить загальновідому істину, етичний принцип або правило поведінки.

Канйоку натомість часто не мають форму цілісного речення та не функціонують як уроки чи максими, як котовадза. Це, радше, цікаві вислови, що містять спостереження про окремі факти щоденної поведінки людей. Канйоку розглядаємо як два або більше слова, об'єднаних в один цілісний та сталий вислів і синтаксично працюючих як одне ціле [58, с. 134].

Ще одним важливим елементом японської фразеології є 四字熟語 (йоджіджюкуго), які трактують як фразеологічні одиниці, які складаються з чотирьох ієрогліфів. Ці вислови мають китайське походження та своєю будовою не підкоряються граматичним правилам сучасної японської мови [56,

с. 342]. Йоджіджюкуго можуть походити з різних джерел, наприклад – із буддистських вірувань, з китайської культури чи максимум китайської філософії.

Китайським першоджерелом та аналогом японських йоджіджюкуго є китайські чен'юй. Чен'юй (кит. 成语, букв. «готовий вираз») – це стійке фразеологічне словосполучення, що побудоване за нормами давньокитайської мови, семантично неподільне, з узагальнено переносним значенням, що має експресивний характер та функціонально є членом речення [5, с. 515]. Чен'юй як засіб виразності має переносне значення, завдяки чому окремі його компоненти втрачають свої звичайні значення і виступають як семантично і граматично цілісна одиниця.

Чен'юй потрапили до японської мови дуже давно, ще у процесі формування японської мови. У японській мові називаються такі «готові вирази» називають «сейго» (誠吾) або «йоджіджюкуго» (四字熟語). Довгий час йоджіджюкуго існували в японській мові як запозичені слова. У ході розвитку японської мови вони отримали нові значення, які іноді взагалі не мають відношення до свого китайського першоджерела. Часто йоджіджюкуго мають виключно японське значення, аналогів якого немає у китайській мові. Розглядаючи явище йоджіджюкуго, слід пам'ятати, що у сучасній японській мові виділяють два їх підвиди:

1. Неідіоматичні складні поєднання – тобто, складні слова або словосполучення, що складаються з чотирьох ієрогліфів. Головною їхньою відмінністю від ідіоматичних йоджіджюкуго є те, що загальний зміст виразу практично завжди можна визначити зі значень окремих його компонентів. Такі йоджіджюкуго не є стійкими поєднаннями і можуть виступати в різних поєднаннях і формах, наприклад: 大学教育 (Daigaku kyōiku) – де daigaku це «університет», а kyōiku «освіта») – тобто, «вища освіта».

2. Фразеологізми – тобто, стійкі складні чотирьох-ієрогліфічні конструкції. Такі йоджіджюкуго часто функціонують, як поетичні фразеологізми, а іноді можуть виступати і в ролі повноцінних речень,

наприклад: 会者定離 (Eshajōri) (e «зустріч», sha «людина», jō «правило», gi «розлучатися») – у значенні «життя мінливе і швидкоплинне, і за кожною зустріччю обов'язково слідує розставання»; 語言無味 (Gogenajiwainashi) (go «слово», gen «говорити», ajiwainashi «несмачний») – у значенні «слова людини, що не читає безглузді й поверхневі».

Окрім того, можна розділити йоджіджюкуго на групи й відповідно до їх походження, адже не всі вони є нащадками китайських чен'юй. Різновид йоджіджюкуго, які походять з китайської мови, називають також 故事成語 (Kojiseigo), тобто «сталий вираз з історією». Подібні ідіоми традиційно записуються на канго і найчастіше зустрічаються у письмовій мові, проте іноді розуміння сенсу подібних ідіом неможливе навіть при високому рівні володіння японською ієрогліфікою. Тому в Японії знання йоджіджюкуго є свого роду показником грамотності й освіченості мовця, аналогічно до того, як таким показником є володіння чен'юй для китайського мовця.

Втім, хоча багато йоджіджюкуго й походять від літературної китайської мови, у японській мові існує досить велика кількість саме японських фразеологізмів, які за формою також можна віднести до йоджіджюкуго. Японські фразеологізми походять від давніх японських прислів'їв та звичаїв, буддійської релігійної літератури, або ж посилаються на певні реалії та події японської історії. Наприклад, 士農工商 (Shinōkōshō) (shi «самурай», nō «селянин», kō «ремісник», shō «торговець») – йоджіджюкуго, що позначає систему майнових станів у стародавньому Китаї, яка з'явилася у Японії тільки в епоху Едо (1603-1867 рр.).

Окреме місце у системі фразеології японської мови займають 俚諺 («ріген») – стійкі вислови, що мають лаконічну будову й образну виразність [55, с. 553]. Це прислів'я, які прийшли у літературну мову з мовлення народу, народні вислови [58, с. 244]. Такі вислови характерні для діалектів. Вчений Осаму Тоджо розглядає діалект як окрему мову в певному регіоні, що має свою фонологію, граматику та словниковий запас, включаючи ті ж елементи, що і

загальна мова. Цей дослідник впевнений, що «для діалектів японської мови притаманна не тільки своя лексика, але й унікальні «місцеві» прислів'я» [54, с. 432].

Ріген, які є такими діалектними прислів'ями, у цьому сенсі можна вважати частиною діалекту. Такі прислів'я не обов'язково можуть бути поширені лише у вузькій області. Вони можуть набувати популярності й за межами поширення діалекту, до якого належать. Як правило, ріген широко використовуються у побуті. З мовної точки зору вони не мають фонетичної підтримки сучасних стандартної і класичної мов.

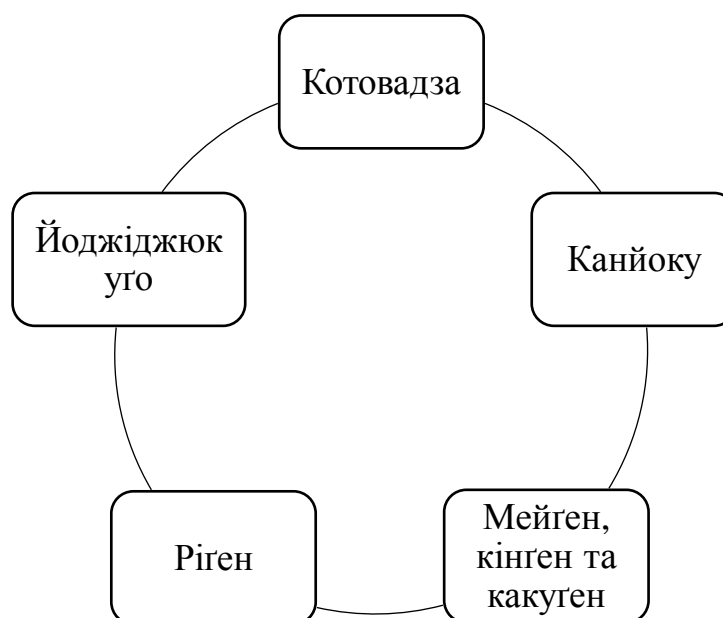
Окрім вказаних типів японських фразеологічних утворень також можна виділити 名言 («мейген») – вирази, які влучно виражають суть. Такі вислови можна вважати цитатами або афоризмами [56, с. 435]. За визначенням японських вчених мейген – це «слова, які фіксують суть речей», «слова, що резонують у серці», і «слова, які захоплюють людську голову» [57, с. 24]. Прикладом мейген може слугувати такий вислів Сократа: 生きるために食べるべきであり、食べるために生きてはならない (Ikiru tame ni taberu beki deari, taberu tame ni ikite wa naranai), що означає «Ти повинен їсти, щоб жити, а не жити, щоб їсти». Мейген – це крилаті вислови, тобто стійкі, відомі практично всім носіям мови афористичні висловлювання, які часто повторюються як влучні словесні формули, та мають встановлене літературне або історичне джерело походження [58, с. 342].

Виділяється також 金言 (кінген) – приказка, яку слід поважати та моделювати у житті. Дослівно цей термін перекладається як «золоті слова». Ця ідіома означає «слова, які повинні бути нормою у житті». У більшості кінген це також афоризми, залишені відомими особами чи цінні цитати [55, с. 453]. Ще одним терміном на позначення афоризмів у японській мові є 格言 (какуген) – це слова або коротке речення, які у стислій, легкій для розуміння формі узагальнюють суть людського життя. Також цей термін можна трактувати як афоризм, цитату, прислів'я, застереження тощо [58, с. 46].

Кінген або какуген – це афоризми, стислі вислови, які узагальнено виражають певну лаконічно сформульовану думку. Їх також позначають як приказку, що має автора [58, с. 45]. До категорії цих явищ японської фразеології можуть належати крилаті вислови, прислів'я, приказки та інші фразеологізми, які набувають афористичності у мовленні, наприклад: カイザルの物はカイザルに (Kai zaru no mono wa Kai zaru ni), що означає «Кесарю – кесарево». Цей афоризм є біблеїзмом.

Таким чином, аналіз складу фразеології японської мови показує, що основними мовними явищами, які можуть трактуватися як прислів'я чи приказки, у японській є ことわざ «котовадза» (прислів'я), 慣用句 «канйоку» (ідіоми), 四字熟語 «йоджіджюкуго» (ідіоми чи прислів'я переважно китайського походження, які складаються з чотирьох ієрогліфів), 俚諺 «ріген» (народні вислови-діалектизми), 名言 «мейген», 金言 «кінген» та 格言 «какуген» – три останні підтипи трактуємо як афоризми чи крилаті вислови.

Відповідно, систему фразеології японської мови можна узагальнено зобразити у вигляді такої схеми (мал. 1.1.):

Мал. 1.1. Структура системи фразеології японської мови

Визначаючи місце прислів'їв та приказок у системі фразеології японської мови також слід звернути увагу на класифікацію, розроблену

Д. О. Добровольським. Ця класифікація досить докладна і ґрунтується не тільки на семантичній неподільності фразеологічних одиниць, а й на їх структурній стійкості. Тому для складання класифікації японських фразеологізмів за основу візьмемо саме класифікацію Д. О. Добровольського. Таким чином, класифікація японських фразеологізмів містить наступні типи одиниць:

- ідіоми – мовні утворення, яким властивий високий ступінь ідіоматичності та стійкості;

- колокації – слабкоідіоматичні конструкції, які складаються з декількох елементів, семантично головний компонент яких вжито у прямому значенні, а допоміжний компонент може бути замінений іншим у рамках заданого узусу;

- прислів'я та приказки – фразеологізми, що мають структуру речення і виражають будь-яку рекомендацію, а також пояснюють певне явище з точки зору правил народної наївної логіки;

- ситуативні кліше – слабо або неідіоматичні словосполучення, фразеологічність яких визначається залежністю від правил, прийнятих у конкретній ситуації;

- стійкі неідіоматичні вирази, що складаються з чотирьох ієрогліфів та володіють структурною стійкістю, загальний зміст яких практично завжди можна визначити за окремими компонентами;

- стійкі фразеологічні вирази, що складаються з чотирьох ієрогліфів, що володіють високим ступенем фразеологічності.

Відповідно до результатів дослідження, визначаємо, що у японській мові до категорії прислів'їв та приказок можна віднести не тільки котовадза або канйоку, а також йоджіджюкуго, які мають фразеологічну природу, рiген як приклади діалектичних прислів'їв та приказок, та, іноді мейген, кінген чи какуген, які можуть бути прислів'ями, а не лише крилатими висловами чи афоризмами відомих людей.

1.4. Типологія прислів'їв та приказок сучасної японської мови

1.4.1. Структурно-граматичні типи прислів'їв та приказок сучасної японської мови

Розглядаючи типи японських прислів'їв та приказок, важливо звернути увагу на їх структурні типи. Т. Комарницька вказує, що за формальною структурою фразеологізми поділяють на фразеологізми-речення та фразеологізми-словосполучення [22, с. 15]. Як відомо, прислів'ями традиційно вважаються фразеологічні утворення, які мають форму речення, тоді як приказка в українській мові визначається як лише частина від цілісного речення, хоча вона й має завершену думку.

Особливістю японської мови, натомість є об'єднання слів у синтаксично не оформлені комплекси, тобто у складні одиниці, які не є складними словами, але не є і словосполученнями. За способом зв'язку японісти такі утворення називають «зчеплення» (або ж «словозчеплення»), а за характером утворення – зрощеними словосполученнями [4, с. 517].

У фразеології японської мови такі зчеплення представлені одиницями йоджіджюкуго, які утворюються через поєднання чотирьох ієрогліфів, наприклад:

- 1) 一石二鳥 – (Isseki nichō) – «убити двох зайців одним пострілом»;
- 2) 公平無私 – (Kōhei mushi) – «неупередженість і безкорисливість»;
- 3) 諸行無常 – (Shogyō mujō) – «немає нічого постійного» і т. д.

При цьому йоджіджюкуго можуть або бути подібними до прислів'їв, виражаючи повчання, наприклад: 創業守成 – (Sōgyō shusei) – «здобути легше, ніж утримати». Зважаючи на унікальну синтаксичну форму йоджіджюкуго, поділяємо фразеологізми японської мови за структурою на три групи:

1. Фразеологізми-речення, наприклад: 夫婦喧嘩は犬も食わぬ (Fūfu genka wa inu mo kuwanu) – «у чужі сімейні чвари краще свого носа не пхати»;

2. Фразеологізми-словосполучення, наприклад: 野に下る (Ya ni kudaru) – «піти в опозицію»;

3. Фразеологізми-зчеплення, наприклад: 本末転倒 (Honmatsu tentō) – «сплутати головне і другорядне».

Відповідно, формальна структура фразеологізмів японської мови має свої особливості, що переважно пов'язано з наявністю йоджіджюкуго, які мають свою унікальну форму й у деяких випадках також можуть трактуватися як прислів'я.

Японські фразеологічні одиниці можна класифікувати відповідно до низки критеріїв: семантичної злитості компонентів, структури, походження та відображення базових кодів культури [52, с. 42]. Як зазначає О. О. Селіванова, «класифікація фразеологізмів досі залишається дискусійною проблемою сучасної фразеології всіх мов» [40, с. 644]. Щодо японської мови, то основною проблемою класифікації фразеологічних одиниць, що входять до її лексичного складу, є те, що дотепер ведуться суперечки з приводу складу японської фразеології.

Однією із найбільш відомих та поширених класифікацій фразеологізмів є класифікація, запропонована В. В. Виноградовим, яка містить фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення. Класифікація В. В. Виногорова була однією із перших класифікацій фразеологізмів, у якій дослідник розділив їх за семантичними групами, висунувши у якості одного з основних критеріїв такого розподілу поняття мотивованості / немотивованості фразеологічних одиниць [10].

На підставі ступеню і характеру семантичної спаяності лексичних компонентів фразеологічних одиниць, тобто ступеню їх фразеологічної неподільності, вчений виділив три групи фразеологізмів: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення [10, с. 140]. Розглянемо ці групи фразеологізмів більш детально.

Фразеологічні зрощення – це абсолютно неподільні словосполучення, значення яких абсолютно незалежне від їх лексичного складу, від значень їх

компонентів, і є таким же умовним та довільним, як і значення невмотивованого слова-знака [10, с. 143]. Розуміння сутності фразеологічних зрощень полягає у тому, що їх виникнення базується на переносних значеннях їх компонентів, проте з часом переносні значення перестали бути зрозумілими з точки зору сучасної мови. Такі фразеологізми часто також називають ідіомами.

Фразеологічні єдності – це систематично неподільні цілісні звороти, образне значення яких мотивоване переносними значеннями їх лексичних компонентів [10, с. 147]. Як правило, у фразеологічних єдностях спостерігається або метафоричне або метонімічне перенесення.

Слід зазначити, що хоча фразеологічні єдності і є дещо наближеними до фразеологічних зрощень за своєю метафоричністю та образністю, все ж їх образний зміст розкривається лише діахронічно, оскільки у фразеологічних єдностях образність та переносність трактуються уже з точки зору сучасної мови. В. В. Виноградов, говорячи про фразеологічні єдності зауважував, що образність була характерною ознакою лише цього типу фразеологічних одиниць.

На думку В. Н. Телії, «зв'язок між компонентами фразеологічної єдності мотивований, у них виразно відчувається метафоризація» [42, с. 51]. Тож, для розуміння значення фразеологічної єдності слід сприймати її компоненти у переносному значенні.

Крім того, саме до групи фразеологічних єдностей, за класифікацією В. В. Виноградова, часто відносять прислів'я і приказки.

Прикладом фразеологічної єдності може слугувати прислів'я 噂をすれば影 (Uwasa o sure ba kage) – «Коли починають пліткувати, з'являється тінь» у значенні «про вовка помовка», яке означає, що коли пліткують про когось, то несподівано ця людина з'являється поруч.

До третьої групи фразеологічних одиниць, що виділяється В. В. Виноградовим, відносяться **фразеологічні сполучення**, які складаються з двох і більше знаменних слів, тільки одне з яких має зв'язне значення. У цих

фразеологічних одиницях компонент з не вільним значенням може бути замінений синонімом. На відміну від фразеологічних зрощень та фразеологічних єдностей, для яких характерним є цілісне нерозкладне значення, фразеологічні сполучення характеризуються смисловою подільністю» [43, с. 75]. Цією особливістю фразеологічні сполучення є схожими з вільними словосполученнями.

Іноді в цю класифікацію включають також і «фразеологічні вислови» або «**фразеологічні вирази**». До трьох типів фразеологічних одиниць, виділених В. В. Виноградовим ще один – фразеологічні вирази, додав Н. М. Шанський. Він визначив ці одиниці як «відтворювані мовні звороти, що складаються цілком із слів з вільними значеннями» [43, с. 84]. До фразеологічних виразів належать прислів'я, приказки, крилаті вирази, кліше, мовні штампи.

Саме у складі фразеологічних виразів окремо виділяють прислів'я і приказки. Відповідно, в японській мові прислів'я та приказки, як правило, входять до груп фразеологічних єдностей або фразеологічних виразів (за класифікацією фразеологічних одиниць В. В. Виногорова та Н. М. Шанського. У такому випадку межа між виразами і єдностями стає ледве помітною. Якщо виділяти окремо групу прислів'їв у фразеології японської мови, то це фрази, що отримали певне переосмислення. Наприклад, 青くなる (Aoku naru) означає «зблідніти», тобто злякатися. Інший вислів це イニシアチブをとる (Inishichibu o toru) – взяти на себе ініціативу [62, с. 24].

Таким чином, у системі фразеологізмів японської мови виділяємо паремії, які виражаються реченням або словосполученням. Окрім того, більшість прислів'їв японської мови відповідають фразеологічним виразам і єдностям у класифікації В. В. Виногорова та Н. М. Шанського.

1.4.2. Семантико-тематичні групи прислів'їв та приказок сучасної японської мови

Розглянемо також семантико-тематичні особливості японських прислів'їв та приказок. Передусім, слід звернути увагу на те, що можна виокремити споконвічно японські за своїм походженням фразеологізми та фразеологізми-інтернаціоналізми, які походять з біблійних джерел, літератури, латинських висловів тощо. Другий тип фразеологічних одиниць має повні або часткові еквіваленти й в інших мовах світу, тому вони є еквівалентними одиницями.

Щодо споконвічно японських прислів'їв та приказок, то значна їх частина пов'язана з японськими реаліями, звичаями та традиціями, історичними фактами та ін. В їх складі зустрічаються слова, які пов'язані з мистецтвом, спортом, з предметами побуту японців. Вони можуть містити найменування одягу, їжі, явищ релігії й т. п. [13, с. 12].

Наприклад, в епоху Хейан жив знаменитий буддійський священник Кобо, відомий за свої каліграфічні роботи. Саме він став героєм кількох прислів'їв японської мови, наприклад:

弘法にも筆の誤り (Kōbō ni mo fude no ayamari) – досл. «Навіть настільки уміла людина як Кобо – і та робить помилки». Українською мовою можна перекласти як «І на мудрім дідько на Лису гору їздить», «І залізо ржа з'їдає»;

弘法は筆を選ばず (Kōbō wa fude o erabazu), тобто «Кобо пензель не вибирає», що означає «Для вмілої людини, не важливий інструмент». [54, с. 163].

Часто прислів'я та приказки японської мови апелюють до образів тварин. Такі паремії тісно пов'язані з віруваннями та уявленнями японців, їх національним менталітетом. Наприклад, ще з давніх часів у Японії вважалося, що собака не ладнає з мавпою. Це уявлення відображене у японській приказці 犬猿の仲 (Ken'en no naka), що має значення «Відносини як у собаки з мавпою». Відповідно до української культури, де вважається, що найбільше собаки не ладнають з котами, передати українською цю приказку можна аналогом «як кішка з собакою».

Безліч споконвічно японських прислів'їв відображають особливості життя простих японців, селян. Наприклад, із досвіду рибальського промислу, дуже поширеного у Японії як в острівній країні, походить вираз 蝦で鯛を釣る (Ebi de tai o tsuru), що означає «ловити морського тая на креветку». Вислів виник після того, як японці почали використовувати дешевих для того часу креветок для вилову дорогого ляща. Такий вислів має значення «варто ризикнути малим заради великого», український аналог: «Хто боїться збитків, той не має баришів».

В Японії не заведено носити різнобарвний одяг, і тому японці вважають за краще одягати повсякденний одяг з нейтральними кольорами. Червоний колір асоціюється у японців або з чимось незвичайним, святковим, або з чимось негативним. Ця особливість менталітету японців відобразилася у приказках:

赤門をくぐる (Akamon o kuguru), що буквально означає «пройти через червоні ворота», тобто «вступити до Токійського університету» [61, с. 25];

赤着物を着せられる (Aka kimono o kise rareru), що буквально означає «змушувати носити червоне кімоно», тобто «загриміти до в'язниці».

Серед споконвічно японських прислів'їв, які виражають національні цінності та належать до широкої групи культурно-маркованих прислів'їв японської мови, велика кількість котовадза. Часто у них містяться образи, пов'язані з погодними умовами чи рибальством, як прадавнім і основним промислом японців. Наприклад, вираз 朝雨に蓑いらず (Asa ame ni mino irazu) можна перекласти як «Не потрібен солом'яний плащ від ранкового дощу». Влітку у Японії повітря містить чимало водяного пару, і коли сонце сідає, а температура починає падати, водяна пара трансформується в водяні краплі і таким чином утворюються хмари. А вранці, коли сонце піднімається, температура поступово підвищується і хмари зникають. Через цей феномен дощ, що іде вранці часто швидко припиняється.

Втім, це прислів'я є досить застарілим. У сучасній же японській мові частіше можна зустріти вислів 朝雨に傘いらず (asa ame ni kasa irazu), тобто «Не потрібно брати парасольку, якщо іде ранковий дощ».

Котовадза – це досить широка група японських прислів'їв. Розділити їх можна також за їх функціями. Так, можна виокремити критичні котовадза, суть яких полягає у тому, щоб підкреслити власну перевагу за допомогою слабких сторін. Наприклад, 怠け者の節句働き (Namakemono no sekku hataraki), перекладається як «Ледачий людині потрібно працювати на свята», «лінивий працює і у свято». Фраза означає, що тільки ті, хто зазвичай ледачий, будуть працювати у святкові дні, тоді як працюватимуть люди швидше справляються з обов'язками й мають заслужений відпочинок. Це прислів'я висміює тих, хто починає наполегливо працювати, коли люди відпочивають, хоча самі завжди ледачі. Це показує також, що ледачі люди також і ті, хто не може організувати свою діяльність та ефективно використовувати робочий час. Слово 節句 (Sekku) також має ще одне написання, а саме 節供 (Sekku), що означає 7 січня, 3 березня, 5 травня, 7 липня, 7 вересня тощо, це позначення свят, коли у всіх вихідні дні.

Безліч котовадза мають дуже яскраві специфічні національні образи, що лежать у їх основі. Наприклад, 三人寄れば文殊の知恵 (San-nin yore ba Monju no chie) – «Три людини разом несуть мудрість Будди»; «Зберуться троє – ось і мудрість самого Монджю». В українській мові існує аналог «Одна голова добре, а дві – краще», однак у японському прислів'ї використані такі образи, які повністю відсутні в інших мовах, оскільки стосуються японської релігійної традиції. Ще одним прикладом такого прислів'я є вислів 船頭多くして船山に登る (Sendō ōku shite Funayama ni noboru) – «Коли багато човнярів, то човен лізе на гору», що має аналог «Де сто доглядачок, там дитина крива», «де багато господиень, там хата неметена».

Культурно-марковані прислів'я та приказки японської мови часто містять національно-специфічні одиниці та реалії японської культури.

Наприклад, у вислові 棚から牡丹餅 (Tana kara botamochi), який буквально перекладається як «ботамочі, що впав з полиці» і означає несподівану радість і везіння, можна адаптувати як «несподівана удача», тут використовується реалія 牡丹餅 – ботамочі, яка означає японські солодощі з рису та солодкої бобової пасти.

Як бачимо, більшість прислів'їв японської мови належать до культурно-маркованих одиниць. Більш деталізовану класифікацію паремій дозволяє здійснити критерій походження. Зокрема, за походженням дослідники виокремлюють такі паремії японської мови [52, с. 23]:

1) Народні вислови. Це група з найбільшою кількістю прислів'їв та приказок японської мови, наприклад, 右の耳から左の耳 (Migi no mimi kara hidari no mimi) – «з одного вуха в інше»; «з правого вуха в ліве», або український еквівалент «в одне вухо ввійшло, а в друге вийшло»; 目は口ほどに物を言う (Me wa kuchi hodo ni mono o yū) – бук. «очі настільки ж красномовні, як і язик», або ж український аналог «очі – дзеркало душі»;

2) паремії, що походять із китайської мови (передусім – це йоджіджюкуго та коджі сейго), наприклад: 諸行無常 (Shogyō mujō), що означає «незмінність мирських речей» або 厚顔無恥 (Kōgan muchi) – «нахабний, недобросовісний»;

3) Вислови та цитати відомих людей, наприклад, 生きるために食べるべきであり、食べるために生きてはならない (ikiru tame ni taberu beki deari, taberu tame ni ikite wa paranai) – Сократ сказав, що «Ти повинен їсти, щоб жити, а не жити, щоб їсти»;

4) вислови доби античності, наприклад, ダモクレスの剣 (Damokuresu no ken) – «Дамоклів меч» тощо. Такі вислови рідко зустрічаються у японській мові, але дуже поширені у європейських мовах;

5) релігійно-філософські вислови, які можуть включати біблеїзми, але частіше походять з буддизму, даосизму та конфуціанства, наприклад: 千里の

道も一歩より起こる (Senri no michi mo ichi ho yori okoru) – даоський вираз, який означає «Подорож в тисячу рі починається з одного кроку»; 目には目を 齒には齒を (Me niwa me o ha niwa ha o) – це біблійний вислів, «Око за око, зуб за зуб»;

б) вислови, які є перекладом з інших мов, такі як 火に油を注ぐ (Hi ni abura o sosogu), що означає «підливати масло у вогонь».

Висновки до розділу 1

Як показало вивчення теоретичних передумов дослідження, фразеологія – це самостійна наукова галузь мовознавства, об'єктом вивчення якої є структура, семантика, походження та взаємозв'язок і взаємодія стійких висловів з іншими мовними одиницями. Втім, для японського мовознавства виділення фразеології в окрему лінгвістичну дисципліну не прийняте.

Вивчення системи лексичних засобів японської мови дозволяє виділити низку сталих виразів, які можуть відповідати українським термінам «прислів'я» та «приказка». Приказка в українській лінгвістичній рецепції – це жанр фольклорної прози, який являє собою короткий сталий образний вислів констатуючого характеру, що має одночленну будову, нерідко становить частину прислів'я, але без висновку, і вживається в переносному значенні. Прислів'я – це мала форма народної поетичної творчості, короткий, ритмізований вислів, що несе узагальнену думку, висновок, іносказання з дидактичним ухилом. Приказка – це незакінчене речення, а прислів'я – закінчене речення, яке часто складається з двох частин. З прагматичної точки зору прислів'я має пряме повчання, в ньому очевидний висновок, приказка ж – це лише частина від змісту прислів'я, у ній міститься приховане повчання та натяк на висновок.

У японській мові поняттю прислів'я відповідає слово «котавадза» (諺, こ
とわざ), однак це не єдиний тип фразеологічних одиниць японської мови, який

може сприйматися як прислів'я чи приказка. Основними структурами котовадза є такі формули як «А є Б», «А від Б» та «Б як А».

Деякі котовадза перетинаються з канйоку та іншими фразеологічними одиницями. Загалом, питання розмежування прислів'їв та приказок у японській мові й досі лишається актуальним, оскільки не вироблено єдиних загальноприйнятих критеріїв щодо їх поділу.

Аналіз складу фразеології японської мови показує, що основними мовними явищами, які можуть трактуватися як прислів'я чи приказки, у японській є *ことわざ* котовадза (прислів'я), *慣用句* канйоку (ідіоми), *四字熟語* йоджіджюкуго (ідіоми чи прислів'я переважно китайського походження, які складаються з чотирьох ієрогліфів), *俚諺* ріген (народні вислови-діалектизми), *名言* мейген, *金言* кінген та *格言* какуген – три останні підтипи трактуємо як афоризми чи крилаті вислови.

Таким чином, у японській мові до категорії прислів'їв та приказок можна віднести не тільки котовадза або канйоку, а також йоджіджюкуго, які мають фразеологічну природу, ріген як приклади діалектичних прислів'їв та приказок, та, іноді мейген, кінген чи какуген, які можуть бути прислів'ями, а не лише крилатими висловами чи афоризмами відомих людей.

Вивчення типологічних характеристик японських паремій показало, що на структурно-граматичному рівні виділяють паремії, які виражаються реченням або словосполученням. Більшість прислів'їв японської мови відповідають фразеологічним виразам і єдностям у класифікації В. В. Виноградова та Н. М. Шанського. Семантико-тематична класифікація японських паремій дозволила визначити групи інтернаціональних та національно-специфічних прислів'їв та приказок, за походженням виділяють паремії китайського походження, споконвічно японські паремії, народні вислови, паремії, що є перекладами з інших мов, релігійно-філософські вислови, вислови доби античності, вислови та цитати відомих людей.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК У СИСТЕМІ ФРАЗЕОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

2.1. Сучасні підходи до вивчення фразеології

Аналізуючи місце прислів'їв та приказок у системі фразеології сучасної японської мови, слід звернутися до методологічного аспекту дослідження. Розглянемо основні сучасні підходи до вивчення фразеології, на які будемо спиратися у ході дослідження.

До теперішнього моменту в області вивчення фразеології досягнуто значних результатів, отриманих із використанням різних підходів та методів. Одним із напрямків фразеологічних досліджень, який активно розвивається сьогодні, є лінгвокультурологічний підхід.

Основна мета лінгвокультурологічного напрямку дослідження фразеології полягає у виявленні способів і засобів втілення «мови» культури у змісті фразеологізмів. Фразеологізм – об'єкт лінгвістики, проте лінгвокультурологічний аспект його дослідження дозволяє зрозуміти своєрідність фразеологізму як мовного знака і описати участь фразеології в категоризації концептосфери культури.

Лінгвокультурологічний підхід у фразеології ґрунтується на тому положенні, що культура втілює свій ціннісний зміст у мові як найбільш універсальний засіб означування світу, тоді як мова сприяє збереженню і трансляції загального запасу культурних цінностей [20, с. 1776].

Вивчаючи мовний матеріал на засадах лінгвокультурологічного дослідження, слід дотримуватися основних правил та критеріїв такого дослідження, враховуючи специфіку лінгвокультурологічного підходу. Загалом, вивчення певного фрагмента культури здійснюється шляхом побудови лінгвокультурологічного поля, яке становить ієрархічну структуру

незліченної кількості лінгвокультурем, які мають загальне значення та характеризують певну культурну сферу.

Польовий метод дослідження лінгвокультурного елементу мови є доцільним з уваги на загальну природу поля як синтезуючої одиниці, де змістова значущість кожної одиниці поля залежить від всього складу поля, яке у своїй єдності й цілісності «вимальовує певне щільне без пропусків покриття» [11, с. 60]. Саме завдяки такій польовій системі явища зовнішнього світу упорядковуються в певну понятійну систему, яка не має прогалин.

Застосування лінгвокультурологічного методу має на меті довести, що фразеологізм, є носієм «культурних смислів», тобто ціннісного змісту, який виробляється людиною у процесі світорозуміння. Дослідниця М. Л. Ковшова вказує, що «ціннісний зміст, який виробляється в культурі та становить картину світу, у якій розкривається світогляд соціуму, може формуватися різними способами. Відтворення ж фразеологізму обумовлено його культурною функцією – він є засобом збереження і передачі культурної інформації про людину і світ» [21, с. 6].

Відповідно до моделі культурної інтерпретації, носій мови здійснює в «згорнутому» вигляді наступні операції:

- 1) «пробудження» у своїй пам'яті найдавніших смислів, що належать до минулого культури;
- 2) згадування тих уявлень та знань, що з'єднані в пам'яті носія мови з походженням певного фразеологізму і потрібні для його більш точного і глибокого вживання;
- 3) «з'єднання» образу фразеологізму, або ж асоціювання його, з символами, еталонами, стереотипами та ін.

На думку М. Л. Ковшової, «зміст, який утворюється у результаті даних операцій, і становить культурну конотацію фразеологізму» [21, с. 8-9]. Завдання ж дослідника полягає в тому, щоб витягти з мовної семантики фразеологізму всі три складові культурної конотації та виявити той культурний фон, на якому носієм мови вбачається образ фразеологізму.

Наприклад, розглянемо такий підхід до аналізу фразеологізмів японської мови на прикладі приказки 痛くも痒くもない (Itaku-mo kayuku-mo nai) – «не боляче і не свербить» – «нітрохи не турбує». У японському словнику ця приказка пояснюється таким чином – що б не робили, як би не склалися обставини, не відчувати жодного страждання, ніякого впливу, бути абсолютно байдужим. Часто ця приказка використовується для докору співрозмовнику чи для підкреслення особливостей чиєїсь поведінки.

У цій паремії використовується соматичний код – образна система приказки будується на діях «свербіти», «боліти». У порівнянні з українською мовою, використовується інший код для утворення метафори – в українській мові аналогом цієї приказки є «як об стінку горохом» у значенні «не стосується; не хвилює», де використовується рослинний образний код.

Інша японська приказка 風上にも置けない (Kazakami ni mo okenai) – «неможливо покласти проти вітру» має значення «мерзенний, недостойний». Тобто вираження критики: якщо покласти щось смердюче на навітряну сторону, то воно буде нестерпно смердіти. Так і з людиною: якщо у когось поганий характер і вульгарна поведінка, то ніхто не захоче близько з ним спілкуватися.

Ця приказка пробуджує у пам'яті мовця давні смисли, які сформувалися у ході господарської діяльності людини, побудовані на досвіді народу. Для розшифрування значення цієї приказки необхідно розшифрувати ці смисли, відстежити поєднання у пам'яті носія мови образ та його значення, асоціацію між ними.

Загалом, лінгвокультурні відмінності японських та українських паремій становлять значну складність при передачі японських прислів'їв та приказок засобами української мови. Розглянемо деякі приклади японських паремій та специфіку знаходження відповідників для них в українській мові:

奥歯に物が挟まった (Okuba-ni mono-ga hasamatta) – «в корінних зубах щось застрягло» у значенні «говорити ніби не договарювати щось, не

висловлюючись до кінця». Мається на увазі, що людина не каже нічого з того, що потрібно сказати, приховуючи щось в думках. Так говорять про нещирю, неясну манеру вираження, немов мовець соромиться когось.

狐と狸の化かし合い (Kitsune-to tanuki-no bakashiai) – «взаємний обман лисиці й танукі (єнотоподібний собака)» у значенні «водити одне одного за ніс». Цей вислів означає, що хитрі товариші обманюють один одного подібно до того, як лисиця і танукі зачаровують людину.

財布の紐を握る (Saifu-no himo-wo nigiru) – «стискати шнурок від гаманця» у значенні «розпоряджатися грошима». У японському словнику має значення «економити, не витрачаючи гроші даремно». Використовується для позначення необхідності скорочувати витрати.

尻に火が付く (Shiri-ni hi-ga tsuku) – «в заду загорівся вогонь» у значенні «задихатися від термінових справ» або ж «перебувати в цейтноті». Має значення – «метушитися тоді коли наближається момент, до якого потрібно щось зробити, чи який може становити певну небезпеку».

血で血を洗う (Chi-de chi-wo arau) «мити кров'ю кров» – тобто сваритися з родичами. У японському словнику має значення: «люто сперечатися зі співрозмовником, відповідаючи насильством на насильство» або ж «люто сперечатися з родичами через особисті інтереси».

月と鼈 (Tsuki-to surpon) «місяць і черепаха» – у значенні «небо і земля» (тобто, «велика різниця»). У японському світогляді існує образ місяця і черепахи, які однаково круглі, але при цьому абсолютно різні.

爪に火を点す (Tsume-ni hi-wo tobosu) «запалювати вогонь нігтями» – тобто бути скнарою. Містить у своїй основі метафору, коли не маючи можливості взяти в руки свічку, замість цього запалюють вогонь нігтем.

Окрім лінгвокультурного підходу, українські дослідники паремій працюють у руслі логіко-семантичного підходу до вивчення паремійної структури. Цей підхід дає змогу простежити фігурування кількох

елементарних ситуацій у межах специфічних семантичних відношень між її учасниками.

Наприклад, паремія 玉の輿に乗る (Tama-no koshi-ni noru) «сісти в дорогоцінний паланкін (ноші, крісло або кузов на двох жердинах)» має значення «вступити у вигідний шлюб; вступити в шлюб» (про багаті, заможні сім'ї). У японському словнику «tama-no koshi» означає використовуваний раніше засіб пересування знаті, коли багатія носять на спеціальній конструкції раби чи слуги-носії. Це вираз, що використовується стосовно простих дівчат, які виходять заміж за впливового або заможного чоловіка і стають багатими і знатними.

З точки зору логіко-семантичного підходу аналізу паремії, ключовим елементом є саме вираз 玉の輿 (Tama-no koshi), який означає «паланкін, прикрашений дорогоцінним камінням». У поєднанні з виразом 乗る (noru) – «сідати» набувається нове значення, яке має як пряме, так і переносне, метафоричне значення. Аналіз структури фразеологізму дозволяє простежити й зв'язок між його елементами, віднести його до того чи іншого структурного типу фразеологічних одиниць.

Оскільки в основі багатьох фразеологізмів, включаючи й паремії, лежать метафоричні образи, то неможливо обмежуватися лише лінгвокультурним або логіко-семантичним підходом. Сфера метафор лежить в області когнітивної лінгвістики. На сьогодні широко використовується когнітивно-прагматичний підхід до аналізу паремій, який передбачає звернення до комплексу наступних проблем: синкретичної якості паремій, які розглядаються з точки зору «роботи» тих лінгвокогнітивних механізмів, які, власне, і формують їх структуру і зумовлюють закономірності вербальної реалізації паремійної семантики. При цьому особливо актуальним є прагматичний фактор, оскільки цілісна смислова структура паремій тою чи іншою мірою реалізується для найбільш адекватного вираження дискурсивної

інтенціональності та комунікативно-прагматичної спрямованості кожного мовленнєво-мисленнєвого акту.

Сучасна когнітивна пареміологія намагається вибудувати таку теоретичну базу і такий поняттєвий апарат, які б дозволили розглядати паремії не тільки як репрезентантів етнокультури та як породження колективної мовленнєвої творчості, але і як складні знаки з номінативно-когнітивною функцією породження і закріплення знань особливого роду в процесі реалізації дискурсивних намірів.

На думку І. В. Привалової (2004), при вивченні пареміологічного фонду мови найбільш яскраво проявляється культурна самобутність мовної спільноти. Дослідження паремій в когнітивному аспекті засноване на розумінні їх як знаків, що співвідносяться за структурою зі згорнутим текстом і мають у своєму змісті кілька блоків інформації, що охоплюють об'єктивний і суб'єктивний компоненти [37].

Паремії реалізують і репрезентують когнітивну обробку деяких знань про навколишню дійсність, виступають як додатковий спосіб мовного відображення концептуалізації і категоризації світу [14].

Відповідно, актуальними напрямками дослідження паремій та фразеології мови в цілому є лінгвокультурний підхід та когнітивний підхід. Окрім того, в рамках нашого дослідження доцільним є залучення логіко-семантичного підходу до аналізу паремій. Ці підходи до вивчення фразеології японської мови передбачають також залучення низки методів дослідження.

2.2. Методи дослідження прислів'їв та приказок японської мови

У ході дослідження прислів'їв та приказок застосовується низка дослідницьких методів. Зокрема, використовується метод лінгвістичного спостереження та опису, або описовий метод. Це основний метод дослідження мови, який полягає у виділенні конкретних мовних явищ і їх послідовному описі з точки зору їх структури і / або функціонування. У цьому дослідженні

використовується опис прислів'їв та приказок японської мови, їх структури та семантики.

У ході вивчення лексичних значень прислів'їв та приказок японської мови часто використовується аналіз словникових дефініцій, тобто тлумачень значень фразеологізмів, які наводяться в різних типах словників. Ці тлумачення містять у собі всю необхідну інформацію про компонентний склад значення паремії та про можливості її використання. Важливе значення має також концептуальний аналіз, або аналіз паремій та їх тлумачення в словнику.

Контекстуальний аналіз використовується для вивчення функціональної специфіки паремій та їх значень, він являє собою аналіз тексту (фрагмента тексту, речення), у якому використана паремія, а також аналіз залежності значення паремії від цього контексту.

Використовуємо у дослідженні і порівняльний метод. За допомогою порівняння встановлюються загальні та специфічні риси подібних явищ однієї або різних мов. У цьому дослідженні використовуємо як внутрішньомовне порівняння, так і міжмовне порівняння. При внутрішньомовному порівнянні вивчаються категорії і явища однієї й тієї ж мови, а при міжмовному порівнянні – різних мов.

Зокрема, всередині японської мови порівнюємо різні типи фразеологічних одиниць, які можуть належати до поняття прислів'я чи приказки. На міжмовному рівні використовуємо порівняння українських та японських паремій з огляду на різницю реалій двох країн.

Відповідно, при їх аналізі звертаємося до історії походження цих паремій, особливостей адаптації їх у мові джерелі. Для цього необхідно порівнювати мову-джерело та приймаючу мову.

Важливу роль відіграє й історико-порівняльний метод, який дозволяє встановлювати відносну хронологію і є методом історичного вивчення мови. Даний метод – це система прийомів, що використовуються при вивченні історичного розвитку окремої мови в цілому, а також виявлення її внутрішніх

і зовнішніх закономірностей. Принцип цього методу – встановлення історичної тотожності та розходження форм мови.

Вивчаючи паремії японської мови, часто доводиться звертатися до історичних етапів мови, адже паремії це здебільшого вислови, які сформувалися вже давно та мали достатньо часу, щоб сформуватися як сталі вирази та закріпитися не тільки у мові, але й у свідомості, ментальній картині світу носіїв цієї мови.

Часто історичний метод не обмежується тільки лінгвістикою, однак застосовується у дослідженні і як метод соціальних наук, таких як історія чи культурологія. Зокрема, щоб розшифрувати сутність деяких давніх паремій, звертаємося до вивчення історичних умов життя японців, які вплинули на формування у мовній картині світу цього народу певних образів.

Наприклад, у давні час, коли люди ще не використовували електроенергію, в Японії користувалися масляними лампами, масло для яких купували у спеціальних магазинах, де продавець використовуючи лійку наливав потрібну клієнту кількість масла. Поки масло проходило через лійку (а цей процес був дуже повільним) продавець і покупець могли неспішно обговорювати останні новини. Звідси і походить значення фразеологізму 油を売る (Abura o uru), що означає «продавати масло» і має переклад «байдикувати» [12, с. 92].

Для аналізу цього прислів'я застосовуємо описовий та історичний методи. Окрім того, долучаємося й до методів когнітивної лінгвістики для визначення концепту, ключового образу масла, яке стало своєрідним символом. Це підтверджується й тим, що зустрічаємо й інші прислів'я та приказки, у яких використовується цей же образ, наприклад: 火に油を注ぐ (Hi ni abura o sosogu) – «підливати масла у вогонь», 油をさす (Abura o sasu) – перекладається як «підбадьорювати», а дослівно значить «підливати масло» [12, с. 92].

У ході концептуального аналізу паремій, виявлення ключових образів та концептів, які містяться у них, використовуватимемо такі методи когнітивної лінгвістики, як концептуальний аналіз, дефініційний аналіз, етимологічний аналіз, побудова синонімічного ряду тощо.

«Етимологічний аналіз використовується для відображення внутрішньої форми ключового образу, на якому будується семантика паремії» [3, с. 10]. Як правило, фразеологічні одиниці японської мови будуються на метафоричних образах. Метафори являють собою граматичні форми, семантична структура яких складається з двох компонентів. При цьому будь-яка метафора складається з теми та коментаря; а зіставлення образів, закладених у метафорі, ґрунтується на коментарях до обох компонентів.

При визначенні метафори в першу чергу слід звертати увагу на контекст, у якому зазвичай міститься щось, пов'язане з образом, використаним у цій метафорі. В усному мовленні образ зіставлення, що міститься у метафорі, найчастіше зрозумілий із ситуації. У письмовому ж тексті метафори, як правило, складаються з цілого ряду образів або з одного способу, який проходить через весь текст [65, с. 60].

Крім образів, що лежать в основі прислів'їв та приказок як метафоричних одиниць, мови розрізняються частотністю використання цих метафоричних образів, а також можливістю створення нових метафор у мові. У мовах, що володіють активним фразеологічним словником, який постійно розширюється, введення нової метафори не викликає труднощів. Навпаки, у мовах зі стабільним фразеологічним складом введення нових метафор може привести до проблем в її сприйнятті носіями цієї мови. Крім того, у мовах з підвищеною частотністю використання метафор можливість підібрати еквівалентний образ набагато вища, ніж у мовах з низькою частотністю їх вживання [47, с. 110].

З огляду на всі ці труднощі у розумінні метафоричного образу, як основи паремії та його передачі при перекладі, перекладач повинен ретельно аналізувати метафори щоразу, коли вони зустрічаються йому в тексті.

Наприклад, іноді перекладач може відмовитися від фігурального вираження на користь передачі його сенсу: 子供は風の子 (Kodomo wa kazenoko) – «діти вітру» у значенні «діти, які проводять багато часу на свіжому повітрі».

Слід пам'ятати, що при буквальному перекладі прислів'я або приказки може виникнути спотворення або повна відсутність її значення, або ж цей вислів мовою перекладу може звучати двозначно. Втім, даний вид перекладу можна застосувати у тих випадках, коли в мові перекладу існує аналогічний метафоричний образ, наприклад: 知る者は言わず言う者は知らず (Shiru mono wa iwazuru mono wa shirazu) – «Той, що знає – не говорить, той, що говорить – не знає».

Через те, що метафори – це тропи, засновані на зіставленні понять, при їх трактуванні та відтворенні у перекладі можна користуватися прийомом порівняння. У більшості мов порівняння сприймаються набагато легше, ніж метафори, оскільки відсутня необхідність тлумачення внутрішнього образу. Також перекладач може залишити метафору оригіналу, але включивши в переклад її пояснення, щоб не відмовлятися від закладеного в неї образу. Однак, у деяких випадках перекладачеві доводиться нехтувати образом і передавати тільки закладений у метафорі сенс, не використовуючи будь-яких метафоричних образів, наприклад: 一世風靡 (Issei fūbi) – «завоювати світ» – у значенні «бути дуже популярним».

Відповідно, у ході дослідження прислів'їв та приказок як елементів фразеологічної системи японської мови, застосовуємо такі методи дослідження, як описовий метод, аналіз словникових дефініцій, концептуальний аналіз, порівняльний метод, історико-порівняльний метод, а також методи когнітивної лінгвістики, такі як концептуальний аналіз, дефініційний аналіз, етимологічний аналіз. У ході аналізу особливостей перекладу японських прислів'їв та приказок застосовується також перекладацький аналіз.

Висновки до розділу 2

Другий розділ дослідження є теоретико-методологічним та містить дані стосовно системи методів та дослідницьких підходів, які застосовуються у роботі. Зокрема, виявлено, що актуальними напрямками дослідження паремій та фразеології мови в цілому є лінгвокультурний та когнітивний підходи.

Основна мета лінгвокультурологічного напрямку дослідження фразеології полягає у виявленні способів і засобів втілення «мови» культури у змісті фразеологізмів. Лінгвокультурологічний підхід у фразеології ґрунтується на тому положенні, що культура втілює свій ціннісний зміст у мові як найбільш універсальний засіб означування світу, тоді як мова сприяє збереженню і трансляції загального запасу культурних цінностей

Когнітивно-прагматична методика вивчення пареміології базується на розумінні прислів'їв та приказок як знаків, що співвідносяться за структурою зі згорнутим текстом і мають у своєму змісті кілька блоків інформації, що охоплюють об'єктивний і суб'єктивний компоненти.

Аналіз провідних підходів до вивчення паремій дозволив сформувати й арсенал основних методів дослідження прислів'їв та приказок японської мови. У розділі визначено сутність та роль у дослідженні таких методів, як описовий метод, аналіз словникових дефініцій, концептуальний аналіз, порівняльний метод, історико-порівняльний метод. У роботі застосовуються методи когнітивної лінгвістики, такі як концептуальний аналіз, дефініційний аналіз, етимологічний аналіз. У ході аналізу особливостей перекладу японських прислів'їв та приказок застосовується також перекладацький аналіз.

Вивчення сучасних підходів до вивчення паремій, а також характеристика методології дослідження дозволили сформулювати основні методи та підходи до аналізу японських прислів'їв та приказок у цьому дослідженні. Розглянуті методи та підходи будуть застосовані у ході аналізу особливостей прислів'їв та приказок у системі фразеології сучасної японської мови, який буде здійснено у подальшому ході дослідження.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК У СИСТЕМІ ФРАЗЕОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

3.1. Схожості та відмінності японських та українських прислів'їв та приказок

Розглянемо деякі особливості японських приказок та прислів'їв у контексті їх порівняння з пареміями інших мов, передусім – української. Це питання стосується не лише аспекту україномовних відповідників, які можуть використовуватися для перекладу японських паремій, однак також специфіки японської фразеології, її відмінності від структури фразеології української мови.

Найбільш очевидною є лінгвокультурна відмінність японських та українських паремій, адже вони є відображенням картин світу двох народів, які мають небагато спільного у своїх культурних традиціях, історії та навіть географічному положенні.

Відмінності лінгвокультур спрчиняють і відмінності у метафоричному складі паремій – представники різних народів використовують різні системи образів для того, щоб висловити одну й ту ж думку, пораду. Наприклад, у японській мові використовується такий вираз, як 腹塞ぎに食べる (Hara fusagi ni taberu), що дослівно означає «з'їсти, щоб заткнути живіт». Використовується цей вираз у значенні «перекусити», при цьому в ньому відсутня яскрава образність, хоча за своїми властивостями це сталий вираз. У цьому вислові використовується образна дія «заткнути», яка й вибудовує семантику цього фразеологізму.

Відповідником в українській мові є вислів «задушити в пузі комара», який означає «вгамувати голод», «швидко перекусити», «зовсім мало з'їсти». Очевидною тут є зооморфна метафора, використовується образ комара, який в українській картині світу позначає щось дуже маленьке, а отже вказує на

кількість їжі. В японському аналогу цього виразу образи будь-яких тварин чи комах відсутні.

Зважаючи на такі особливості при перекладі прислів'їв та приказок японської мови доцільно використовувати метафори-аналоги із мови перекладу, які будуть більш зрозумілі читачу перекладу. Наприклад, японський вислів 捕らぬ狸の皮算用 (Toranu tanuki no kawa san'yō) означає «ділити шкуру неспійманих танукі (енотоподібний собака)» та має аналог в українській мові, у якому різниться лише ключовий образ – «ділити шкуру невбитого ведмедя». Для українця більш зрозумілим є образ тварини, яка знайома йому, бо водиться на території України.

Окрім того, деякі паремії мають точні відповідники в українській мові як за образним змістом, так і за значенням та навіть за структурою побудови такого виразу. З точки зору когнітивної лінгвістики такі вирази представляють особливий інтерес, адже можуть свідчити про спільність деяких метафоричних образів у японській та українській лінгвокультурах.

Прикладами прислів'їв японської мови, які структурно та семантично мають точні відповідники в українській мові є такі паремії:

1) 百聞は一見にしかず (Hyakubun wa ikken ni shikazu) – Краще один раз побачити, ніж сто разів почути;

2) 火のない所に煙はたたない (Hi no nai tokoro ni kemuri wa tatanai) – Немає диму без вогню;

3) 二兎を追う者は一兎をも得ず (Ni-to o ou mono wa i-to o mo ezu) – За двома зайцями поженешся, жодного не спіймаєш;

4) 働かざる者食うべからず (Hatarakazaru mono kūbekarazu) – Хто не працює, той не їсть тощо.

Загалом же, фразеологічний фонд японської мови являє собою неповторне явище, що має яскравий барвистий колорит [60, с. 62]. Під час дослідження японської мови з точки зору фразеологічної системи слід враховувати характер лексичного складу фразеологізмів.

3.2. Використання японських прислів'їв та приказок у текстах сучасної японської мови

Пареміологічний склад будь-якої мови є досить широким, адже він вміщує вислови, що відтворюють досвід народу, який накопичувався не одне століття. Втім, не кожна паремія знаходить своє місце у дискурсі сучасної живої мови, та не весь фразеологічний склад мови активно залучений до процесу життя мови в усній та розмовній її формах. Розглянемо особливості використання паремій японської мови у сучасному мовленнєвому її дискурсі.

Так, вивчення текстів сучасної японської мови показало, що найбільш часто прислів'я та приказки використовуються у мові ЗМІ, наприклад:

時は金なりということわざがあります。(Toki wa kane nari to iu kotowaza ga arimasu) – Існує приказка, що час – це гроші.

目がないという言葉は聞いたことがある言葉ですね。(Me ga nai to iu kotoba wa kiita koto ga aru kotobadesu ne) – Я чув вираз «не мати очей».

顔が広いは褒め言葉でもありますが。(Kao ga hiroi wa homekotobade mo arimasuga) – «Широке обличчя» – це також комплімент.

У публіцистичному стилі паремії виконують низку функцій – вони інформують, стисло подаючи великий обсяг інформації та конотацій, а також виконують експресивну, стилістичну функції, прикрашаючи мову. Окрім того, такі вислови у тексті привертають увагу читача, що є важливим для публіцистичного тексту.

Окрім того, паремії можуть використовуватися у публіцистичному діловому стилі, що підтверджує наступний приклад:

さらに、玉の輿に乗る具体的な方法を、婚活コンサルタントの澤口珠子さんに詳しく教えていただきました！(Sarani, tamanokoshi ni noru gutai-teki na hōhō o, konkatsu konsarutanto no Sawaguchi Tamako-san ni kuwashiku

oshiete itadakimashita !) – Крім того, шлюбний консультант пані Тамако Савагучі детально розповіла мені як вдало **вийти заміж за багатія!**

У цьому випадку паремія 玉の輿に乗る (Tama-no koshi-ni noru) – «сідати в дорогоцінний паланкін (ноші, крісло або кузов на двох жердинах)» використовується для позначення вигідного шлюбу для жінки у контексті ділового дискурсу, а саме – у тексті, який розглядає особливості бізнесу шлюбних агентств.

Використання паремій японської мови також притаманне розмовному стилю, використовується для позначення явищ та дій, які складно висловити звичайною мовою, тоді як паремія дозволяє стисло та виразно передати основний смисл, при цьому надаючи мовленню образності та експресії, наприклад:

彼はすごい金持ちだから、資産を少しばかり失っても痛くも痒くもないよ。(Kare wa sugoi kanemochi da kara, shisan o sukoshi bakari ushinatte mo itaku mo kayuku mo nai yo.) – Він настільки багатий, що **не зверне й уваги**, якщо втратить частину своїх активів.

風上にも置けない 世の中にはいろいろな種類の人がありますが、中には悪いことをしたり人として考えられないようなことをしてしまう人がいます。(Kazakami ni mo okenai yononaka ni wa iroiro na shurui no hito ga imasu ga, naka ni wa warui koto o shi tari hito to shite kangaerarenai yō na koto o shite shimau hito ga imasu.) – У світі існує безліч **негідних** людей, але деякі з них чинять погані вчинки або роблять те, про що інші люди не можуть і подумати.

Також у текстах сучасної японської мови паремії можуть виконувати емотивну функцію, виражаючи емоції, почуття, стани людини, наприклад:

石の上にも三年なんてやってる間に死ぬわ! なんて思う方もいるかもしれません。(Ishi no ue ni mo san nen nante yatteru aida ni shinu wa! nante omou kata mo iru ka mo shiremasen.) – Я помру, доки буду **чекати!** Деякі люди можуть так думати.

Прислів'я та приказки японської мови також можуть використовуватися у повсякденному мовленні японців. Носії мови часто вживають такі вислови для узагальнення якоїсь інформації, висловлення певної думки тощо, наприклад:

正直なところ、それは一か八かだ。(Shōjiki na tokoro, sore wa i chika bashi ka da.) – Якщо чесно, все або нічого.

У цьому вислові використовується паремія 一か八か (いちかばちか) (I chika bashi ka). Віддалено цей вислів нагадує українське «пан або пропав», а також може перекладатися як «все або нічого». Інший приклад використання паремії у повсякденному мовленні спостерігаємо у наступному вислові:

人生、一期一会というじゃないの。出会いを大切にしようよ。(Jinsei, ichigoichie to iu ja nai no. deai o taisetsu ni shiyō yo.) – Цінують кожну зустріч з іншими, бо ніколи не знаєте, чи зустрінете цю людину лише один раз у житті.

У цьому вислові використовується паремія 一期一会 (いちごいちえ) (Ichigoichie) – «один раз одна зустріч», що може бути адаптоване як «зустріч, яка трапляється раз у житті», або «живемо один раз».

Відповідно, фразеологічні звороти японської мови використовуються на сьогодні найбільш широко у публіцистичних текстах, де виконують інформаційну, стилістичну, емотивну, експресивну функції. Паремії дозволяють стисло передати великий обсяг інформації та додаткових конотацій, а також прикрашають мову, привертаючи увагу читача або слухача до змісту висловлювання.

3.3. Особливості та проблеми інтерпретації та перекладу японських прислів'їв та приказок українською мовою

Звернемо увагу й на особливості перекладу та інтерпретації паремій японської мови. Розглядаючи особливості перекладу фразеологічних одиниць, слід зауважити, що важливим тут є явище еквівалентності. Так, з точки зору

еквівалентності перекладу дослідники Т. Левицька та А. Фітерман (1993) поділяють всі прислів'я та приказки іноземної мови на три групи:

- 1) прислів'я, які повністю збігаються з прислів'ями мови перекладу за змістом та за формою;
- 2) прислів'я, які збігаються за змістом, але не збігаються за образом, що лежить в їх основі;
- 3) прислів'я, які не мають відповідників у мові перекладу. Вони перекладаються або описовим способом, або за допомогою прислів'я, створеного перекладачем [24, с. 106].

Відповідно до типу прислів'я та приказки можна використовувати як еквівалентний, так і безеквівалентний прийоми перекладу. До еквівалентного перекладу належить переклад за допомогою повного або часткового еквівалента.

Повний відповідник або еквівалент передбачає, що в мові перекладу є прислів'я, рівноправне за змістом, функціями та стилістичними характеристиками прислів'ю оригіналу, яке збігається з ним повністю або у своїй основі за образним змістом [8, с. 190]. При такому способі перекладу не втрачається лексична образність прислів'я, однак може порушуватися структура речення.

У японській мові є паремії, що мають повний еквівалент в українській мові. Передусім, це інтернаціональні паремії, які є еквівалентними у більшості мов світу, оскільки вони запозичені переважно з одного джерела. Прикладом перекладу такої інтернаціональної паремії за допомогою повного еквівалента є наступне речення:

時は金なりということわざがあります。(Toki wa kane nari to yū kotowaza ga arimasu.) – Існує приказка, що час – це гроші.

恋は盲目 (Koi wa moumoku) — «Любов сліпа». В цьому випадку ми підібрали повний еквівалент цієї приказки, що і в українській, і в японській мові означає почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі, а

також особа, що викликає таке почуття, і заради якої інша людина готова на все.

Ось ще один приклад: 目には目を、歯には歯を (Me niwa me o ha niwa ha o) — «Око за око, зуб за зуб». У цьому випадку ми також підібрали повний еквівалент приказки, і він збігається з японським за змістом, і за образною основою. Вираз означає «відплата повною мірою за заподіяне зло» в обох мовах.

目は心の鏡 (Me wa kokoro no kagami) перекладається як «Очі — дзеркало душі». Українською прислів'я звучить ідентично, тому можна вважати, що перекладач підібрав повний еквівалент.

Окрім інтернаціональних паремій повний еквівалент може використовуватися й для перекладу національно-специфічних прислів'їв та приказок. Хоча й порівняно рідко, однак зустрічаються випадки, коли образ, що лежить в основі прислів'я чи приказки, збігається у різних, неспоріднених мовах. Прикладом перекладу таких паремій японської мови можуть слугувати наступні вислови:

1. 火のない所に煙はたたない (Hi no nai tokoro ni kemuri wa tatanai)
– Немає диму без вогню;
2. 二兎を追うものは一兎も追えず (Nito o ou mono wa itto mo oezu)
– За двома зайцями поженешся, жодного не спіймаєш;
3. 同じ穴のむじな (Onaji ana no mujina) – «Борсуки з однієї нори».
Український еквівалент: «Один одного варт (вартий)» або «Одного тіста книші».

Втім, не всі прислів'я та приказки японської мови можуть бути перекладені за допомогою повного еквівалента. Паремії японської та української мов можуть бути подібними за стилістичним забарвленням, лексичним складом та комунікативним значенням, але все одно значна їх частина має свої властивості, і тому часто відповідник буває приблизним. Такі прислів'я та приказки перекладаються частковими еквівалентами.

При використанні часткового еквівалентного перекладу прислів'я та приказки мови перекладу можуть бути еквівалентними прислів'ю чи приказці оригіналу за значенням, функціями та стилістичним забарвленням, але відрізнятися своїм образним змістом [8, с. 190]. Такі паремії можуть мати розбіжності у лексичному складі або збігатися за змістом, і при цьому бути зовсім різними за образом, який лежить у їх основі. Наприклад: 犬猿の仲 (Ken'en no naka) – ця приказка дослівно перекладається як «наче мавпа з собакою», тоді як українською більш доцільно передати його з використанням образів, притаманних українській культурі – «як кіт з собакою».

Аналогічним чином змінюється образ на притаманній приймаючій культурі й при перекладі такого вислову, як 捕らぬ狸の皮算用 (toranu tanuki no kawa san'yō) – в оригіналі використовується вислів «ділити шкуру неспійманого танукі (енотоподібного собаки)», тоді як українською перекладаємо за допомогою часткового еквівалента, як «ділити шкуру невбитого ведмедя». Окрім того, цей вислів можна перекласти й зовсім відмінним за семантикою та структурою прислів'ям української мови «Не кажи гоп, поки не перескочиш».

Часткові еквіваленти, що збігаються за змістом, але мають різні образи, також називають аналогами. Переклад за допомогою аналогів є досить цікавим, оскільки заміна образу тут часто буває пов'язана зі збереженням експресивного забарвлення. Такий метод перекладу вважається досить вдалим з точки зору передачі змісту та емоційності. наприклад:

烏頭白くして馬角を生ず (Utō shiroku shite uma-kaku o shōzu) – дослівно «у коня не виростуть роги, навіть коли голова ворони побіліє». Це прислів'я японської мови можна перекласти як «Раз на рік і палиця стріляє». В обох випадках зберігається значення, що навіть якщо щось вважається неможливим, це ще не означає, що це неможливо насправді.

待てば海路の日和あり (Mate ba kairo no hiyori ari) – дослівно «Якщо почекати, то настане гарний день для плавання по морському шляху», аналогом якого є вислів «Все отримує той, хто вміє чекати».

鬼が出るか蛇が出るか (Oni ga deru ka jaga deru ka) – дослівно «Ніколи не знаєш хто вистрибне, чорт чи змія». Аналог даного прислів'я – «Ніколи не знаєш, де знайдеш, а де втратиш», або «Ніколи не знаєш, що чекає тебе за поворотом», та російськомовний аналог, що показує суть даного прислів'я «Одному Богу известно».

明日は明日の風が吹く (Ashita wa ashita no kaze ga fuku) дослівно перекладається як «Завтра буде дути завтрашній вітер». Щоб вдало перекласти його на українську мову, треба підібрати український аналог: «Ранок вечора мудріший», або «Година вранці варта двох увечері». Вираз «Ранок вечора мудріший» використовується в мові, якщо в людини з'явилась важко вирішувана проблема чи питання. Саме тоді і радять: «Лягай спати, ранок вечора мудріший».

Ще одним приклад перекладу за допомогою підбору аналога є такий: 毒を以って毒を制す (Doku wo motte, doku wo seisu). Дослівно це звучить «Перевіряти отруту отрутою». Підбираємо аналог: «Клин Клином вибивають». Це прислів'я означає «знищувати результат якої-небудь дії або якого-небудь стану тими ж засобами, які викликали цю дію чи стан».

При перекладі такого типу прислів'їв рекомендується користуватися саме відповідниками, які закріпилися у мові перекладу, оскільки перекладач повинен дотримуватися принципу перекладу чогось звичного для носія японської таким же звичним для носія української мови.

Так, наприклад, переклад виразу 月と鼈 (Tsuki to suppon) дослівний переклад як «місяць та черепаха» не буде зрозумілим українському читачу, адже такі образи не використовуються в українській мові у тому значенні, яке закріпилося за ними в японській мові. Український читач не зрозуміє значення такого вислову, і відбудеться комунікативна невдача. Натомість досягти

еквівалентного перекладу дозволяє використання аналогічного вислову української мови «небо та земля».

Загалом, в японській мові існують прислів'я, які мають повні або часткові відповідники в українській мові та легко піддаються перекладу. Основна задача перекладача тут полягає у тому, щоб підібрати правильний відповідник у мові перекладу. Саме на прикладі таких варіантів перекладу японських прислів'їв найбільш яскраво проявляються відмінності мовної картини світу народів.

Втім, не всі паремії мають відповідники в українській мові, особливо це стосується національно-специфічних паремій, які містять унікальні реалії японської культури та мови. У випадку, коли неможливо підібрати еквівалент чи аналог, перекладач може вдаватися до прийому калькування або дослівного перекладу. Використання такого прийому можливе лише за умови, якщо дослівний переклад матиме сенс для представника приймаючої культури та зможе бути правильно дешифрований ним.

Наприклад, японський вислів 笑う門には福来たる (Warau kado ni wa Fukurai taru) – може бути перекладений дослівно як «В усміхнені ворота входить щастя». Цей вираз немає точного відповідника в українській мові, однак прислів'я можна інтерпретувати як «удача приходить до тих, хто посміхається», «у будинок, де сміються, приходить щастя». Для збереження національного колориту тексту цілком можлива й дослівна передача цього вислову, оскільки для українського читача її значення буде цілком зрозумілим.

犬も歩けば棒に当たる (Inu mo aruke ba bō ni ataru) – дослівно «Гуляючи пес рано чи пізно натрапить на палицю». Такий переклад також є дослівним та у відповідному контексті може бути цілком зрозумілим українському читачеві. Прислів'я означає, що рано чи пізно, але кожен отримує те, на що заслуговує. Також можливо підібрати близький за змістом український аналог «І в наше віконце засяє (засвітить, загляне) сонце» або «буде й на нашій вулиці свято».

世の中は三日見ぬ間の桜かな (Yo no naka wa mikka minuma no) — «Три дні не виходив з дому, і раптом – увесь світ заповнив квіт сакури». У цьому випадку ми використали калькування, щоб передати специфіку цього фразеологізму. Специфікою є перехід тривіршів хайку, для яких характерна особлива лаконічність форми й концентрація змісту, у прислів'я. Це прислів'я є прикладом такої трансформації з поезії Мацуо Башьо.

У японців любов до природи завжди мала певний романтичний характер. Естетичні та художні смаки японців завжди нерозривно пов'язані із весняним цвітінням сакури: 花は半開を看、酒は微酔に飲む (Hana wa hankai o mi, sake wa bisui ni nomu) — «Квіти прекрасні в бутонах, а sake, коли його п'ють маленькими ковтками». У такому випадку також використано спосіб калькування.

При калькуванні прислів'я чи приказка відтворюються повністю без будь-яких змін та легко сприймаються читачем [8, с. 190]. Цей спосіб перекладу застосовується тоді, коли перекладене таким чином прислів'я є цілком зрозумілим для носіїв мови перекладу. У випадку ж, коли паремія є незрозумілою для українського читача, але при цьому вона не має відповідника чи аналога в українській мові, найбільш правильним підходом до її перекладу може стати описовий переклад.

Описовий переклад часто зводиться до тлумачення, пояснення прислів'я або приказки, яка у тексті перекладу практично перестає існувати як самостійна мовна одиниця та ніби розчиняється у контексті [8, с. 192]. При використанні такого способу перекладу, як описовий переклад, неминучими є стилістичні, емоційно-експресивні та інформаційні втрати. Це пов'язано з тим, що, у той час, як паремії є сталими фразеологічними утвореннями, при описовому перекладі вони перекладаються через вільні вирази. Відповідно, значна кількість їх унікальних властивостей як фразеологічних утворень при такому перекладі втрачаються.

Прикладом описового перекладу може слугувати наступний вираз японської мови: 残り物には福がある (Nokorimono ni wa fuku ga aru) – «І у залишках може таїтися вдача». Оскільки калька цього прислів'я недостатньо зрозуміла, доцільно вдатися до описового перекладу «хороший шанс можна розгледіти й там, де інші пройшли повз».

当たるも八卦、当たらぬも八卦 (Ataru mo wa kke, ataranu mo wa kke) – це прислів'я є національно-специфічним та означає «якщо збудеться це ворожіння, якщо не збудеться, це теж ворожіння». Сенс цієї приказки полягає в тому, що передбачення не завжди збуваються, тому що є вищий порядок. Переклад цього вислову найбільш доцільно здійснювати саме за допомогою опису. Але найближчим аналогом даного прислів'я в українській мові будуть «Чому бути, того не минути» та «Що написано на роду, того не об'їдеш і на льоду».

自業自得 (Jigoo jitoku) – цей фразеологізм дослівно перекладається як «Карма та її наслідки». Підібрати український аналог у такому випадку неможливо, тому вдаємося до описового перекладу: карма на санскриті означає «діяння». У східній метафізиці – це накопичений результат усіх вчинків та дій людини протягом всіх своїх попередніх життів. Джерело: буддистський твір «Сутра пам'ятання про істинний Закон» (正法念經: «Сейхоненкьо», приблизно IV-V ст.), у якому ступені пекла розглядаються як подорож усередину себе.

Описовий переклад часто застосовують при відтворенні національно-самобутніх висловів, які тісно пов'язані зі способом мислення народу, його ментальністю, підходом до розуміння навколишнього світу. В японській мові, так само як і в багатьох інших мовах, існують такі мовні звороти, котрих немає в українській мові. Описовий переклад дозволяє зберегти їх значення, хоча при цьому й втрачається їх фразеологічна структура.

Окрім того, існує й такий нетиповий прийом перекладу паремій, як використання «псевдоприслів'я». «Псевдоприслівний» відповідник або

«псевдоприслів'я» є цікавим способом перекладу паремій вихідної мови. Цей прийом використовується у випадку відсутності в мові перекладу повного або часткового еквівалента. У якості способу перекладу такого прислів'я перекладач «винаходить» нове прислів'я чи приказку та відтворює його без змін або з незначними змінами образний зміст прислів'я чи приказки мови оригіналу, при цьому зберігаючи його значення [8, с. 191].

Прикладом створення «псевдоприслів'я» для перекладу японської паремії українською мовою може слугувати 愛してはその醜を忘れる (Aishite wa sono shū o wasuregu). Дослівний переклад цього вислову – «Якщо любиш, то не звернеш увагу на потворність». Цей вислів може перекладатися через частковий еквівалент – «Любов зла, полюбиш і козла», однак цей відповідник не є досить точним, адже має досить грубе значення та стосується швидше моральних якостей, ніж зовнішності. Також може використовуватися аналог «Любов сліпа», однак він також є не досить точним, оскільки структура вихідного прислів'я надто укорочується та семантично вагомі елементи паремії опущені.

Натомість специфічним способом перекладу вказаного прислів'я є створення «псевдоприслів'я»: «Коли любиш, то і про потворність забудеш». Такий переклад ґрунтується на дослівній передачі вихідної паремії, а також передбачає граматичні та фонетичні трансформації, які забезпечують звучання цього перекладу як справжнього, вже існуючого, а не щойно створеного перекладачем прислів'я. Зокрема, це «псевдоприслів'я» має римовану форму.

При застосуванні такого підходу до перекладу паремій, у читача повинно скластися враження, що таке прислів'я насправді існує у мові перекладу. Такий переклад є проявом майстерності перекладача та дозволяє значною мірою наблизити такий переклад до еквівалентного. Можемо також зазначити, що такий прийом перекладу знаходиться на стику між еквівалентним та нееквівалентним, оскільки він базується на нееквівалентному описовому перекладі або кальці, але при цьому має зовнішні риси еквіваленту.

3.4. Аналіз використання прислів'їв та приказок у повсякденному житті японців.

В японській мові існують постійні прислів'я і приказки, зміст яких передається мовними одиницями зі значеннями, які були повністю переосмислені. І дуже важко здогадатися про справжнє значення, якщо точно не знати ці фразеологічні одиниці.

Словами що фігурують в прислів'ях і приказках з дуже різноманітними значеннями, зазвичай стають об'єкти і явища повсякденного життя. Як правило, такі прислів'я та приказки з такими словами показують справжні японські погляди на життя, любов, повагу, відповідальність, честь, вину, роботу і багато іншого.

Ця частина загального аналізу буде присвячена використанню саме таких японських прислів'їв та приказок, завдяки яким японці розповідають про своє життя на прикладі повсякденних фраз та письмового чи усного мовлення.

Прислів'я та приказки, які не мають еквівалента чи аналога в українській мові.

Розглянемо прислів'я та приказки, що не мають еквівалента в українській мові. По можливості під час аналізу доберемо відповідники чи аналоги в англійській чи російській мовах.

出る杭は打たれる (Deru kui wa utareru)

- 出る (Deru) — виходити; з'являтися; бути присутнім [за змістом, стирчати].
- 杭 (Kui) — кіл; паля; цвях
- 打たれる (Utareru) — бити, вдаряти [むちで打たれる (Muchi de utareru) — бити батогом]

Дослівно: «Цвях (кіл), що стирчить, забивають».

Англійською: «Don't stick out»; «Excellence is shot down by mediocrity»; «Doing better than others evokes jealousy» («Не виділяйся»; «Досконалість руйнується пересічністю»; «Уміння робити щось краще за інших викликає ревності»).

Російською: «Торчащий гвоздь забивают» (в значенні «не висовувайся»).

Досить буквально, кіл, який стирчить поверх інших колів в ряду, забивається. Мається на увазі, що коли обдарована людина, виділяється на фоні інших, то її спускають до свого рівня інші члени суспільства.

Приклади:

1) 出る杭は打たれる から、あまり目立ったことはしないほうがいい。(Deru kui wa utareru kara, amari medatta koto wa shinai hou ga ii.) – «Цвях, що стирчить, забивають». Тому краще не робити того, що могло б привернути до себе увагу.

2) Стиль: розмовний / повсякденний; А = чоловік, Б = чоловік

А: 高橋は新しい会社に移ったけどうまくいかないらしいな。

Б: あいつ、頭が良すぎるんだ。「出る杭は打たれる」って言うだろう。それがたまらないんじゃないか、あいつのことだから。

А: Ти пам'ятаєш Такахаші, він переїхав в нову компанію, але, як я чув, він не дуже ладнає з новим колективом.

Б: Він занадто геніальний. Чи не дарма кажуть: «Досконалість руйнується пересічністю». Напевно, йому це нестерпно, знаючи його.

以心伝心 (Ishin denshin)

- 以 (もって; イ) — за допомогою; через...
- 心 (こころ; シン) — розум, серце, душа

- 伝 (でん; つた.わる; つた.う) — спілкування, засоби встановлення контакту, передача, традиція.

Дослівно: «Від серця до серця»; «Читати серця (або думки) один одного».

Безслівне, але повне спілкування двох людей, так ніби думки одного безпосередньо контактують з думками іншого. Пари, які перебувають у шлюбі багато років, можуть мати такий тип спілкування. Колеги, ділові партнери та друзі також здатні до таких гармонійних стосунків.

Англійською можна перекласти як: «Heart to Heart»; «Reading each other's heart or mind» («Від серця до серця»; «Читати серце або думки один одного»).

Приклади:

1) 夫の言いたいことは、以心伝心でわかる。(Otto no iitai koto wa, ishindsenshin de wakaru) – Я знаю, чого хоче мій чоловік.

2) Стиль: розмовний / повсякденний; А = жінка, Б = чоловік

А: 契約書を交わしてこなかったの?

Б: いいんだよ。そう何もかも文書にしなくても。あいつとおれとは、長い間のつきあいで以心伝心だからね。

А: Хіба ви не підписали контракт?

Б: Все в порядку. Нам не потрібно викладати все на словах. Ми вже давно дружимо, і розуміємо думки один одного.

光陰矢の如し (Kouin ya no gotosh)

- 光 виступає як день, а 陰 – ніч. Разом вони позначають перехід світла в темряву (день і ніч) – іншими словами, час.
- Стріла (矢), як і час, не повернеться назад після того, як її випустили.
- 如し (gotoshi) означає «як (щось);наче» в метафоричному сенсі; ~ よう.

Дослівно: «Світло і темрява летять наче стріли»; «Час летить як стріла».

Сенс цієї приказки близький до англійського поняття «Life is short», тобто «Життя коротке». В англійській мові також є і інші аналоги: «Time flies»; «Time and tide wait for no man» («Час летить»; «Час і прилив не чекають нікого»).

Приклади:

1) もう今年も終わりか。光陰矢の如しだ。(Mou kotoshi mo owari ka. kouin ya no gotoshi da.) – Цей рік майже закінчився. Як же швидко плине час.

2) Стиль: розмовний / формальний

早いものでこの会社に入ってから、三十年の年月がたちました。

「光陰矢の如し」と言われますが、私にとってのこの三十年は余りに短かったというのが実感です。

Минуло 30 недовгих років з того часу, як я приєднався до цієї компанії. Як говориться в приказці «Час летить наче стріла», і ці мої 30 років були справді надто короткими.

井の中の蛙[大海を知らず] (I no Naka no Kawazu [Taikai o Shirazu])

- 井 (I) — криниця; колодязь
- 中 (Naka) — всередині [井の中 (I no naka) – в криниці]
- 蛙 (Kawazu) — жаба [архаїчна вимова; в наші дні використовується かえる (Kaeru)]
- 大海 (Taikai) — океан; велике море
- 知らず (Shirazu) — не знати

Дослівно: «Жаба в колодязі не знає великого моря».

Приказка має на увазі провінційну людину, яка ніколи не бачила світу.

В англійській мові можна знайти схожу фразу: «He that stays in the valley shall never get over the hill» («Той, хто залишається в долині, ніколи не перебереться через пагорб»).

Приказка, колись використовувалася для пропаганди великої подорожі за межі японських островів, воно передає японське почуття усвідомлення себе наче жабою в колодязі. Можливо тут комфортно, як і в колодязі, але це лише мала частина світу. Японські вчителі часто цитують цю прислів'я, щоб спонукати своїх учнів вийти за рамки обставин, в яких вони народилися. Це прислів'я використовується для людей, які не виходять з дому і не проживають життя.

Приклади:

1) 世間知らずにもほどがある。井の中の蛙大海を知らず、ということかね。
(Seken shirazu ni mo hodo ga aru. i no naka no kawazu taikai o shirazu, to iu koto ka ne) – Не можу повірити, що ти такий неосвічений. Ти як та жаба в колодязі, яка нічого не знає про світ.

2) Стиль: письмовий, неформальний.

人間は誰でも同じ場所に長く住むと、井の中の蛙になる。だから時々自分の育った環境、自分の住み慣れた世界と違う外の大きな世界にも、自分自身を置いてみるのが大切である。

Коли людина залишається в одному і тому ж місці протягом багатьох років, вона перетворюється на жабу в колодязі. Тому інколи важливо опинитися в просторому світі за межами того середовища, в якому ми виростили або тісного світу, до якого ми звикли.

Прислів'я та приказки, еквіваленти чи аналоги яких є в українській мові:

Розглянемо прислів'я та приказки, що мають еквівалента чи аналоги в українській мові. Також по можливості для кращого розуміння сенсу цих

паремій будуть підібрані аналоги чи еквіваленти в англійській та російській мовах.

花よりだんご (Hana yori dango)

- 花 (Hana) — квіти
- より (Yori) — менше, ніж (квіти менш важливі ...)
- 団子 (Dango) — варені або пропарені кульки з рисової муки на паличці, зазвичай подаються із соусом.

Дослівно: «Данго (японські кульки мочі на паличці) краще за квіти». Тобто, наповнити шлунок смачними солодкими рисовими кульками краще, ніж милуватися квітучою вишнею. Це прислів'я означає, що реальна користь чи прибуток важливіше елегантних і вишуканих уподобань.

Доберемо аналоги в українській, англійській та російській мовах. Найближчим україномовним аналогом буде «Слів густо, а в животі пусто». В англійській мові таким прислів'ям виступає «Sweets are preferred to flowers» «the practical is preferred over the aesthetic» («Солодощі краще квітів»; «Практичність краще естетики»), тоді як в російській мові – це «Содержание важнее формы» та «Сначала — необходимое для жизни, а уж потом — что-то для души».

Згідно з етимологією прислів'я, щовесни в день "милування квітами сакури" японці традиційно здійснюють поїздки в сільську місцевість або відвідують парки, щоб належним чином оцінити всю красу природи. Проте, людська природа, по своїй суті, здається, проявляє значно більший інтерес до їжі, ніж до квітів.

Приклади:

- 1) 買い物に行くより、レストランに行きたいなんて、花より団子だね。
(Kaimono ni iku yori, resutoran ni ikitai nante, hana yori dango da ne.) – Хочеш піти в ресторан більше, ніж за покупками ... Думаю, ти надто прагматичний.

2) Стил: розмовний / повсякденний; А = жінка, Б = чоловік

А: いやだわ、あきちゃんたらせっかくお花見に来たのに、食べてばかりいて。

Б: 昭男、お前はやっぱり花より団子のタイプだな。

А: О боже, Акі-чан цікавиться лише їжею, в той час, як ми прийшли помилуватися цвітінням вишні.

Б: Акію, ви саме той тип людей, який віддає перевагу практичності, а не естетичності, чи не так?

塵も積もれば山となる (Chiri mo tsumoreba yama to naru)

- 塵 (Chiri) — означає "пил; бруд".
- 積もる (Tsumogu) — означає накопичувати; звалювати в купу
- ~れば (~ reba) — створює умовне "якщо" чи "навіть коли ..."
- ~となる (~ to naru) — стає, перетворюється

Можна перекласти як: «Гори зроблені з піщинок»; «Порошинки, коли накопичуються, перетворюються на гору».

Найближчі українські аналоги: «З крихіток купка виходить, з краплинок – море»; «З хати по нитці – сироті свитина»; «Хто щадить гріш — має з гаком більш».

Найкращими варіантами англійською будуть: «Many a little makes a mickle»; «Penny and penny laid up will be many»; «When dust accumulates, it will make a mountain» («З багатьох малих виходить одне велике»; «Копійка копійку кличе»; «Пилинки, коли накопичуються, перетворюються на гору»).

Цей вислів вчить нас моралі про те, що невеликі, але наполегливі старання людини поступово, крок за кроком, приводять до успіху.

Навіть самі незначні зусилля, якими б банальними вони не здавалися на той момент, сприятимуть досягненню кінцевого успіху.

Приклади:

1) 塵も積もれば山となるというから、毎日10円ずつ貯金しよう。(Chiri mo tsumoreba yama to naru to iu kara, mainichi juu en zutsu chokin shiyou.) – «Хто

щадить гріш — має з гаком більш». Так що давай будемо відкладати по 10 ієн в день.

2) Стил: розмовний / повсякденний; А = чоловік, Б = жінка

А: お金そんな少しずつの貯金じゃ、なかなかたまらないね。

Б: でも、「塵も積もれば山となる」って言うでしょ。

А: Яка користь від того, що я кожен раз відкладаю настільки незначні суми?

Б: Не забувай, як то кажуть: «З крихіток купка виходить, з краплинок – море.»

泣きっ面に蜂 (nakittsura ni hachi)

- 泣く (Naku) — плакати
- 面 (Tsuru) — обличчя [інші загальні читання: おもていめん].
- 泣きっ面 (Nakittsura) — заплакане обличчя (обличчя, що плаче)
[Зверніть увагу на маленький つ між двома складовими словами.]
- 蜂 (Hachi) — бджола

Дослівно: «На заплаканому обличчі – бджола»; «Бджола» [жалить] тоді, коли ти вже плачеш.»

Доберемо аналоги в українській, англійській чи російській мовах.

Аналогами в англійській мові виступають: «When it rains, it pours»; «bad things come in threes» і «There is always a wasp to sting a weeping face» («Коли йде дощ, він заливає»; «Погані події трапляються тричі» і «Завжди знайдеться оса, щоб вжалити заплакане обличчя»).

Найближчою по сенсу в українській мові виступає приказка: «Біда біду тягне», «Біда не приходять одна».

Російською: «Пришла беда — отворяй ворота».

Ця приказка означає, що коли нещастя звалюється на нас, ми повинні бути обережні, щоб не сталося ще одне.

Існує також схожа за змістом японське прислів'я: 弱り目に祟り目 (Yowarime ni tatarime) — Прокляття звалюється на нас, коли ми страждаємо. Філософська правдивість цієї фрази нагадує японцям про те, що нещастя дійсно може статися двічі (чи навіть тричі).

Приклади:

1) 寝られない。起きたら、ピンを踏んだ。泣きっ面に蜂。(Nerarenai. okitara, pin o funda. nakittsura ni hachi.) – Я не могла заснути. А коли я вирішила встати, то наступила на шпильку. «Біда не приходить одна.»

2) Стил: розмовний / повсякденний; А = чоловік

А: ゆかりはきのう先生にしかられて泣きながら帰ってくる途中、正夫君になぐられたらしいんだ。全く泣きっ面に蜂とはこのことだな。

А: Вчора, скоріш за все, вчителька Юкарі насварилась на неї, а потім, коли вона плакала по дорозі додому, її побив Масао. Це правда, коли кажуть: «Біда не приходить одна».

痘痕も 靨 (Abata mo ekubo)

- 痘痕 (Abata) — віспина (шрам, що залишається на тілі після гнійника віспи)
- 靨 (Ekubo) — ямочка (на щоці, підборідді)

Дослівно: «Віспини здаються ямочками»

Інша форма цієї приказки — 惚れた欲目に痘痕も靨 (Horeta yokume ni abata mo ekubo) «Для пристрасних очей закоханого навіть віспини на вигляд як ямочки»; «Навіть віспини на обличчі коханої людини здаються ямочками».

Українською: «Хто милий, той красен»; «З милим рай і в курені».

Англійський аналог: «Love is blind» («Любов сліпа»).

В цьому японському виразі, спостерігач майже завжди чоловік, який дивиться на жінку. Її обличчя може бути не дуже вродливою, але її особисті якості роблять її привабливою для нього. Якщо ти закохуєшся в когось, ти не можеш побачити в цій людині ніяких недоліків. Вони знаходяться в такому

стані, коли їх розум і почуття притуплені, так що вони не можуть розрізнити або оцінювати один одного, ґрунтуючись на розумі і фактах.

Приклади:

1) 彼女は太っていることを気にしているようだが、僕にとっては痘痕も醜だよ。(Kanojo wa futotte iru koto o ki ni shite iru yō da ga, boku ni totte wa abata mo ekubo da yo.) – Може, вона й турбується про те, що вона товстішає, але для мене.

2) Стиль: розмовний, повсякденний; А = чоловік, Б = чоловік.

А: 昭男君ね、婚約したんだって。

Б: へえ、どこのお嬢さんと?きれいな人?

А: きれいと言うわけでもないけど、かわいい子よ。それに好きになれば痘痕も醜だからね。

А: Ти знаєш Акіо, я чув, що він заручився.

Б: Правда? З ким? Вона симпатична?

А: Я б не назвав її симпатичною, але вона мила. До того ж ти ж знаєш, що «Хто милий, той красен».

Отже, для перекладу цих фразеологізмів ми використовували різні раніше описані способи перекладу, такі як описовий, дослівний, а також намагалися підібрати до вибраних прислів'їв та приказок повні еквіваленти або аналоги. А переклад фразеологізмів, що не мали еквівалентів виявився досить важкою справою. Тому що без повного еквівалента чи аналога, часто під час перекладу втрачається літературність та влучність висловлювання.

Також можна зауважити, що для перекладу прислів'їв та приказок, необхідно знати точне значення фразеологізмів та переглядати всі можливі варіанти перекладу для того, щоб уникнути непорозумінь при подальшому

аналізі. Також в таких ситуаціях слід звертати велику увагу на контекст, оскільки це допоможе уникати помилок.

Прислів'я та приказки, як видно з наведених вище прикладів, можуть використовуватися в різноманітних ситуаціях між різними людьми, як чоловіками, так і жінками, в різних контекстах, у формальних і неформальних ситуаціях, в розмовному та письмовому стилі, і тому ви навряд чи зможете ухилитися від зустрічі з цими фразеологізмами.

3.5. Порівняльний аналіз культурних та регіональних відмінностей прислів'їв та приказок української та японської мов.

Для аналізу та розуміння прислів'їв та приказок дуже важливим є культурний та регіональний аспект. Без них дуже важко зрозуміти ті чи інші особливості народної мудрості обраної країни.

Аналізуючи прислів'я та приказки можна відзначити, що навіть якщо мова і джерело відрізняються, то зміст прислів'їв часто однаковий з точки зору їх зв'язку з кліматом, культурою та звичаями, релігією і мисленням. Нижче наводиться порівняння прислів'їв з української та японської мов, що виражають одну і ту ж аналогію різними способами, згрупованих в чотири категорії.

1. Прислів'я та приказки різних культур, пов'язані з харчовими продуктами.

На відміну від українських прислів'їв, в яких часто присутні образи таких продуктів як хліб, сіль паляниця, пшениця, японські прислів'я часто мають асоціації з водою, рисом, м'ясо, кунжутом. Ми розглянемо це на деяких прикладах, але спочатку будуть наведені українські прислів'я та приказки і якщо будуть вислови зі схожими значеннями японською мовою, то вони будуть наведені разом з українським прислів'ям.

1.Українські прислів'я та приказки, що пов'язані з харчовими продуктами:

- 1) Без солі, без хліба немає обіда.
- 2) Яка пшениця, така й паляниця.
- 3) Хто пізно встає, тому хліба не стає

Японський аналог: 早い者勝ち (Hayai mono gachi). Дослівно: «Хто раніше, той і переміг».

- 4) Сипати сіль на рану

Японський аналог: 傷む上に塩を塗る (Itamu ue-ni shio wo nuru). Дослівно: «Втирати сіль у відкриту рану».

2. У японських прислів'ях назви харчових продуктів, як правило, появляються досить часто.

- 1) 手前味噌 (Temaе miso).

Дослівно: «Місо ручної роботи»; «Місо перед тобою». Робити собі комплімент щодо того, наскільки ж гарним вийшов приготований вами ж місо. (Означає самопохвалу; почуття власної гідності).

- 2) 棚から牡丹餅 (Tana kara botamochi).

Дослівно: «Як ботамочі до мокрих рук». Ботамочі — японські солодоці з рису та солодкої бобової пасти.

- 3) 米の飯より思し召し (Kome no meshi yori oboshimeshi); 食べた餅より心持ち (Kutta mochi yori kokoro mocha).

Дослівно: «Почуття важливіші за тарілку рису»; «Почуття важливіші з'їденого мочі» («Духовне важливіше матеріального»). Мається на увазі, що головне не їжа, яку тобі запропонували, а сам факт того, що тебе пригостили.

З наведених вище прикладів видно, що існують відмінності в предметах і метафорах, які використовуються в прислів'ях, навіть якщо зміст, який вони намагаються передати, приблизно однаковий, що обумовлено соціальним, культурним і географічним походженням. Це лише одна з особливостей приказок і прислів'їв різних культур, що відображають життя народу і розкривають його національний характер.

2. Прислів'я різних культур, пов'язані з кліматом і місцем розташування.

Існує безліч прислів'їв та приказок, пов'язаних з кліматом та місцем розташування країни: прислів'я настільки тісно пов'язані з кліматом і умовами в тому чи іншому місці, що часто охоплюють різні слова з цієї області.

1. Українські прислів'я та приказки, що пов'язані з місцем проживання чи кліматом:

- 1) Мороз і залізо рве та на льоту птицю б'є.
- 2) Після дощу і сонце засяє.
- 3) Жіноча думка і вітер часто змінюються.

Японський аналог: 女心と秋の空 (Onna-gokoro to aki no sora). Дослівно: «Серце жінки й осіннє небо».

- 4) Багачеві вітер гроші несе.

Японський аналог: 金が金を生む (Kane ga kane wo umu). Дослівно: «Гроші породжують гроші».

2. Японські прислів'я та приказки, що пов'язані з місцем проживання чи кліматом:

1) 住めば都 (Sume ba miyako). Дослівно: «Де б ти не жив – столиця». Як тільки ви звикнете жити в будь-якому місці, ви будете жити там так само комфортно, як і в столиці.

Українською: «Усюди добре, а дома найкраще».

2) 雨だれ石をうがつ (A ma dare ishi o ugatsu).

Дослівно: «Краплі дощу пробивають (точать) камінь». Якщо ви будете стояти на своєму і старатися досить сильно, одного разу ви досягнете успіху.

Українською: «Вода камінь точить».

3) 待てば海路の日和あり (Mateba kairo no hiyori ari). Дослівно: «Якщо зачекати, то будуть у плаванні й сонячні дні»; «Якщо почекати, то настане гарний день для плавання по морському шляху». У сенсі «надія на краще майбутнє».

Українською: «Загляне сонце і в наше віконце».

Таким чином, ще одна особливість прислів'їв та приказок полягає в тому, що для того, щоб справити на людей сильне враження і зробити їх такими, які легко запам'ятовуються, вони тісно пов'язані з кліматом кожної країни і ретельно продумані в відображенні умов життя і побуту окремих регіонів.

3. Прислів'я різних культур, пов'язані з тваринами.

Кішки, собаки, птахи, коні часто згадуються як в українських прислів'ях, так і в японських. Це свідчить про близькість тварин із людьми в будь-якій точці світу.

1. Українські прислів'я та приказки, що пов'язані з тваринами:

1) Кіт з хати – миші танцюють.

Японський аналог: 鬼の居ぬ間に洗濯 (Oni no inuma ni sentaku). Дослівно: «Поки дідька немає, пери білизну».

2) Уночі всі коти бурі, а корови сірі.

Японський аналог: 夜目、遠目、笠の内 (Yome, toome, kasa no uchi).
Дослівно: «Уночі, далеко й під солом'яним капелюхом». (Будь-яка жінка здається гарною у темряві, вдалині й під солом'яним капелюхом).

3) Живе як кішка з собакою

Японський аналог: 犬猿の仲 (Ken-en no naka). Дослівно: «Компанія собаки й мавпи»; «Відносини як у собаки з мавпою».

2. Японські прислів'я та приказки, що пов'язані з тваринами:

1) 先の雁より手前の雀 (Saki no gan yori, temae no suzume).

Дослівно: «Замість гусака, що далеко, краще горобець поруч». У сенсі «Краще мати не багато і радіти тому, що у тебе є, ніж бачити багато в інших, але не мати у себе».

Українською: Краще нині горобець, ніж завтра голубець.

2) 犬も歩けば棒に当たる (Inu mo aruke ba bō ni ataru)

Дослівно: «Гуляючи пес рано чи пізно натрапить на палицю». В японській мові є два значення цього прислів'я. Старе трактування: «Буває, що коли лізеш куди не треба, трапляється біда». Сучасне трактування прислів'я: «Якщо ти готовий щось зробити, тобі може пощастити.»

Українською: «І в наше віконце засяє (засвітить, загляне) сонце» або «Буде й на нашій вулиці свято».

3) 米食った犬が叩かれずに糠食った犬が叩かれる (Kome kutta inu ga tatakarezu ni, nuka kutta inu ga tatareru)

Дослівно: «Б'ють не того пса, що з'їв рис, а того, що висівки». Сенс цієї приказки в тому, що насправді ті хто насправді скоїв великий злочин, виходять сухими з води, а ті, хто скоїв маленькі проступки, в результаті караються. У

прислів'ї, коли одна собака, яка вкрала і з'їла рис втекла, люди побачили іншу і покарали за те, що та облизувала рисові висівки.

Українською: «Горобці крупу з'їли, а синиця в клітку попала».

4) 猫ばばを決め込む (Nekobaba o kimekomu)

Дослівно: «Приховувати свої проступки (обмани)». Робити погані речі, а потім приховувати їх і прикидатися, що не знаєш в чому справа.

У наведених вище українських прислів'ях та приказках кішки і собаки розглядаються як хороші тварини. Але в японських прислів'ях вони займають більш нейтральну позицію.

4. Прислів'я різних культур, що пов'язані з релігійною тематикою.

В українській мові багато з прислів'їв чи приказок відносяться до Бога, раю і пекла, нечестивим силам які часто зустрічаються в християнстві, в той час, як в японській мові вони належать до буддійської культури, наприклад, Будда, небо, храми, монахи і демони.

1. Українські прислів'я та приказки, що пов'язані з релігійними образами:

1) Піп з Богом говорить, а на чорта дивиться.

Японський аналог: 坊主の不信心 (Bōzu no fushinjin). Буквально: «безвір'я бонзи». Бонза – головний монах у буддійському храмі. У переносному сенсі – пихатий чиновник.

2) Береженого Бог береже, а козака шабля

Японський аналог: 転ばぬ先の杖 (Korobanu saki no tsue). Дослівно: «[Опирається] на палицю, щоб не впасти»; «Профілактика краще лікування».

3) Щоб і чорта не гнівить, і Богу вгодить

Японський аналог: 両天秤をかける (Ryō tenbin wo kakeru). Переклад: «Класти на обидві чаші терезів».

4) Не такий страшний чорт, як його малюють.

Японський аналог: 案ずるより生むが易し (Anzuru yori umu ga yasushi).

Переклад: «Народжувати легше, ніж хвилюватися [перед пологами]».

2. Японські прислів'я та приказки, що пов'язані з релігійними образами:

1) 天は二物を与えず (Te n hani-butsu o ataezu)

Дослівно: «Небо не дає двох речей (одночасно)». У сенсі «Немає людини в якій все було б погано».

2) 鬼の念仏 (Oni no nenbutsu)

Дослівно: «Молитва демона». У сенсі: Коли жорстока і безжалісна людина, поводить себе чи говорить до інших доброзичливо.

3) 釈迦に説法 (Shaka ni seppō)

Дослівно: «проповідь для Будди». Переклад: «Навчати Будду буддизму». У сенсі: «Недосвідчений досвідченого не вчить». Коли недосвідчена людина в будь-якій ситуації намагається давати поради і повчання більш досвідченій та грамотній людині.

Українською: «Яйця курку не вчать».

4) 知らぬが仏 (Shiranu ga hotoke)

Дослівно: «Не знає, але Будда». У сенсі: Навіть коли щось не знаєш, то не злишся і сприймаєш це спокійно наче Будда.

Українською: «Менше знаєш — краще спиш».

Таким чином, ті ж релігії і культури, які пов'язані з західною культурою, так само як і зі східної, стали невіддільною частиною формування і поширення мудрості життєвого укладу, або ж попереджень і загальноприйнятих норм, через прислів'я, звернені до населення.

Крім того, схожість прислів'їв та приказок двох країн в міжкультурному порівнянні виявляється також в тому, що чимало з них були створені на основі слів розради до інших і до себе: 1) Багато з них виникли на основі слів заспокоєння як інших людей, так і самих себе. Актуальність прислів'їв та приказок зберігається в тому, що, наприклад таке прислів'я як «金は天下の回り物» (Kane wa tenka no mawari mono) («Гроші, як прийшли, так і пішли»; «Гроші ходять світом») – це не лише слова розради для тих, у кого немає грошей, як і прислів'я «苦は楽の種» (Ku wa raku no ta ne) («Гіркість – зерно насолоди»; «Гіркота – це зерно комфорту» – це не тільки розрада для тих, хто постраждав від нещастя, вони також дають людям правду про світ і тим самим як прислів'я виконують свою роль надаючи життєвих сил слухачеві. 2) Прислів'я та приказки, що виникли виходячи з повсякденного життя людей і соціальних умовностей, виражені в різних сферах тваринної, метеорологічної, харчової або релігійної культури, передали мудрість населенню і збереглися до наших днів як культурна спадщина. 3) Проаналізувавши прислів'я та приказки України та Японії можна помітити, що не дивлячись на всі схожості і відмінності, ідеї, що закладені в них дуже схожі, навіть якщо мова, географія та звичаї різні.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі дослідження виявлено лексико-граматичні, функціонально-стилістичні та типологічні особливості японських прислів'їв та приказок, а також розглянуто особливості перекладу таких паремій українською мовою.

Японські прислів'я та приказки є унікальним мовним, літературним та культурним явищем Японії, однак на лінгвокультурному рівні ці лексеми мають не тільки відмінності, але й схожі риси у порівнянні з українським пареміологічним складом мови. Японські та українські прислів'я та приказки

містять різні образи, метафори, однак часто виражають схожі цінності та моральні настанови, які можна вважати загальнолюдськими. Окрім того, існує й ряд повних відповідників серед паремій української та японської мови, які включають як інтернаціональні паремії, так і національні, у яких наявний випадковий збіг ключових образів.

Вивчення особливостей використання японських прислів'їв та приказок у текстах сучасної японської мови показало, що фразеологічні звороти японської мови використовуються на сьогодні найбільш широко у публіцистичних текстах, де виконують інформаційну, стилістичну, емотивну, експресивну функції, а також у повсякденному письмовому та усному мовленні. Паремії дозволяють стисло передати великий обсяг інформації та додаткових конотацій, а також прикрашають мову, привертаючи увагу читача або слухача до змісту висловлювання. Окрім того, паремії є частиною повсякденного мовлення носіїв мови, а також можуть вживатися у художніх текстах.

Вивчення особливостей перекладу японських паремій українською мовою дозволило визначити, що основну трудність становить досягнення еквівалентності при перекладі цих лексем, оскільки вони мають специфічну нерозкладну структуру, образний компонент та національну специфіку, які складно відтворити засобами іншої мови. Аналіз основних способів перекладу паремій дозволив з'ясувати, що всі прийоми перекладу можна поділити на еквівалентні та безеквівалентні. До еквівалентного перекладу належить переклад за допомогою повного або часткового еквівалента. Безеквівалентні способи – це калька та описовий переклад, а також створення «псевдоприслів'я», яке можна вважати проміжним прийомом між еквівалентним та безеквівалентним способами перекладу.

Також ми провели аналіз використання прислів'їв та приказок у повсякденному житті японців на прикладі паремій, що мали аналоги чи еквіваленти в українській мові та безеквівалентних одиниць. Аналіз допоміг нам зрозуміти всю важливість цих паремій, та їхню важливу роль у житті

японців. Проаналізувавши низку прислів'їв ми зрозуміли, що реалії, культура і географічне положення сильно впливають на формування фразеологічного фонду кожної країни. Прислів'я та приказки, що виникли виходячи з повсякденного життя людей і соціальних умовностей, відштовхувалися від різних сфер тваринної, метеорологічної, харчової або релігійної культури, для того, щоб передати мудрість населенню в знайомих реаліях.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження прислів'їв та приказок японської мови, їх місця у системі фразеології японської мови лексико-граматичних, семантичних та функціональних їх властивостей було зроблено наступні висновки:

1. Фразеологія на сьогодні визначається як самостійна наукова галузь мовознавства, об'єктом вивчення якої є структура, семантика, походження та взаємозв'язок і взаємодія стійких висловів з іншими мовними одиницями. У японському мовознавстві на сьогодні не заведено виділяти фразеологію в окремий напрямок лінгвістичних досліджень, так само як і сам фразеологізм часто не виділяється японськими вченими як окрема лінгвістична одиниця.

2. В українському мовознавстві та літературознавстві прислів'я розглядається як мала форма народної поетичної творчості, короткий, ритмізований вислів, що несе узагальнену думку, висновок, іносказання з дидактичним ухилом. Приказка – це незакінчене речення, а прислів'я – закінчене речення, яке часто складається з двох частин. Прислів'я має пряме повчання, в ньому очевидний висновок, приказка ж – це лише частина від змісту прислів'я, у ній міститься приховане повчання та натяк на висновок. У японській мові поняттю прислів'я відповідає слово «котовадза» (諺, ことわざ), однак це не єдиний тип фразеологічних одиниць японської мови, який може сприйматися як прислів'я чи приказка. Питання розмежування прислів'їв та приказок у японській мові й досі лишається актуальним, оскільки не вироблено єдиних загальноприйнятих критеріїв щодо їх поділу.

3. Основними мовними явищами, які можуть трактуватися як прислів'я чи приказки, у японській мові є ことわざ котовадза (прислів'я), 慣用句 канйоку (ідіоми), 四字熟語 йоджіджюкуго (ідіоми чи прислів'я переважно китайського походження, які складаються з чотирьох ієрогліфів), 俚諺 ріген (народні вислови-діалектизми), 名言 мейген, 金言 кінген та 格言 какуген, які трактуються як афоризми чи крилаті вислови. У японській мові до категорії

прислів'їв та приказок можна віднести не тільки котовадза або канйоку, а також йодзідзюкуго, які мають фразеологічну природу, риген як приклади діалектичних прислів'їв та приказок, та, іноді мейген, кінген чи какуген, які можуть бути прислів'ями, а не лише крилатими висловами чи афоризмами відомих людей.

4. Теоретико-методологічними основами дослідження стали лінгвокультурний та когнітивний підходи до вивчення паремій, а також такі дослідницькі методи, як описовий метод, аналіз словникових дефініцій, концептуальний аналіз, порівняльний метод, історико-порівняльний метод, концептуальний аналіз, дефініційний аналіз, етимологічний аналіз, перекладацький аналіз.

5. Порівняльний аналіз українських та японських паремій показав, що вони містять різні образи, метафори, однак часто виражають схожі цінності та моральні настанови, які можна вважати загальнолюдськими. Окрім того, існує й ряд повних відповідників серед паремій української та японської мови, які включають як інтернаціональні паремії, так і національні, у яких наявний випадковий збіг ключових образів.

6. Типологія прислів'їв та приказок японської мови може включати декілька критеріїв їх класифікації – структурний, семантичний, тематичний, етимологічний. На структурно-граматичному рівні виділяють паремії, які виражаються реченням або словосполученням. Більшість прислів'їв японської мови відповідають фразеологічним виразам і єдностям у класифікації В. В. Виноградова та Н. М. Шанського. Семантико-тематична класифікація японських паремій дозволила визначити групи інтернаціональних та національно-специфічних прислів'їв та приказок, за походженням виділяють паремії китайського походження, споконвічно японські паремії, народні вислови, паремії, що є перекладами з інших мов, релігійно-філософські вислови, вислови доби античності, вислови та цитати відомих людей. Прислів'я та приказки японської мови використовуються на сьогодні найбільш широко у публіцистичних текстах, де виконують інформаційну,

стилістичну, емотивну, експресивну функції. Паремії дозволяють стисло передати великий обсяг інформації та додаткових конотацій, а також прикрашають мову, привертаючи увагу читача або слухача до змісту висловлювання. Окрім того, паремії є частиною повсякденного мовлення носіїв мови, а також можуть вживатися у художніх текстах японської мови.

7. Аналіз основних способів перекладу паремій дозволив з'ясувати, що всі прийоми перекладу можна поділити на еквівалентні та безеквівалентні. До еквівалентного перекладу належить переклад за допомогою повного або часткового еквівалента. Безеквівалентні способи – це калька та описовий переклад, антонімічний переклад, а також створення «псевдоприслів'я», яке можна вважати проміжним прийомом між еквівалентним та безеквівалентним способами перекладу. У роботі було наведено безліч прикладів аналізу як безеквівалентного, так і еквівалентного перекладу у публіцистичних текстах та на прикладі діалогів повсякденного письмового та усного мовлення.

8. В практичній частині нашої роботи під час аналізу фразеологічних одиниць ми дослідили прислів'я і приказки японської мови в контексті на прикладі різножанрових текстів та їх використання в розмовній та письмовій мові повсякденного життя японців. Крім того, були проаналізовані різні варіанти перекладу обраних паремій, включаючи аналоги чи повні відповідники у російській та англійській мовах. У випадках коли у паремії не було прямого еквівалента чи аналога в українській мові, ми висували наші альтернативні варіанти перекладу для даного прислів'я чи приказки.

9. Проведення порівняльного аналізу низки прислів'їв з української та японської мов, що виражали схожі аналогії різними способами допомогло нам зрозуміти, що реалії, культура і географічне положення сильно впливають на формування фразеологічного фонду кожної країни. А прислів'я та приказки, що виникли виходячи з повсякденного життя людей і соціальних умовностей, відштовхувалися від різних сфер тваринної, метеорологічної, харчової або релігійної культури, для того, щоб передати мудрість і традиції населенню в знайомих реаліях. А також зберегти цю безцінну криницю знань до наших

днів як культурну спадщину. І головне, що на основі аналізу ми зрозуміли, що не дивлячись на всі схожості і відмінності, ідеї, що закладені в них дуже схожі, навіть якщо мова, географія та звичаї різні.

Також, під час аналізу японських фразеологічних одиниць стало зрозуміло, що серед них трапляється багато фраз, прислів'їв та приказок які мають українські аналоги чи повні еквіваленти, але вже ж таки великий пласт таких паремій, особливо тих що виникли відносно недавно, не мають потрібних відповідників.

Оскільки питання особливостей паремій японської мови на сьогодні є актуальним та доволі широким, включає безліч ще недостатньо повно вивчених аспектів, то зазначимо необхідність подальших досліджень у цій галузі. Зокрема, перспективами подальших досліджень вважаємо розробку типології японських фразеологізмів для вироблення єдиного підходу до їх розуміння в області лінгвістики, а також вивчення особливостей функціонування японських прислів'їв та приказок у публіцистичному, художньому та інших дискурсах японської мови та особливостей їх перекладу українською мовою з дотриманням принципів адекватності та еквівалентності перекладу.

要約

日本語の言語学では、科学のことを指す「phraseology」という言葉はありません。しかし、その科学に関係がある言葉があります。例えば慣用句、言い習わし、成句、諺、四字熟語などです。

諺は、人々の文化を反映しているだけでなく、内在する世界像の影響を受けて形成構成されています。この点、言語学的分析は、人々に内在する文化的価値観を明らかにし、彼らの考え方を理解することを可能にします。

この論文は、前文、主に三部に分かれており、結論、要約、書誌、別記に分かれています。

第一部では、日本語のことわざ研究の理論的基礎を扱います。ことわざ・慣用句」の概念を明らかにし、日本語におけることわざの重要性を定義します。さらに、現代日本語におけることわざの類型論を考察します。

第二部では、研究方法の分析を行います。本研究で使用している日本語のことわざや格言を研究するための方法を検討し、定式化しました。

第三部では、日本語のことわざの語彙分析、意味分析、構造分析、機能分析を行います。また、日本人の日常会話におけることわざや格言の使用にも注目し、日本語とウクライナ語のことわざの文化的・地域的な違いを比較分析しています。

ことわざには日本の伝統文化だけでなく、日本人の現代的な考え方が反映されているので、この研究は非常に重要です。

日本のことわざの特殊性の問題は、現代においても関連性が高く広範囲にわたっており、まだ十分に研究されていない部分も多く含まれているため、この分野でのさらなる研究の必要性を指摘しています。

キーワード： 諺、慣用句、金言、名言、俚諺、四字熟語、言い習わし、故事、成語、成句

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. (2020). URL: <http://sum.in.ua> [Електронний ресурс]: - [Веб-сайт].
2. Алексеева, С. Г. (1996). Фразеологизмы с компонентами «сердце» и «душа» в современном русском языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Москва. 23 с.
3. Алефиренко, Н. Ф. (2006). Лингвокультурология: ценностно-смысловое пространство языка. Москва: Наука. С. 5–12.
4. Алпатов, В. М., Аркадьев, П. М., Подлесская, В. И. (2008). Теоретическая грамматика японского языка. Москва. 448 с.
5. Барчукова, К. В., Пескова, А. В., Подкидышева, Е. И., Скромных, В. Э. (2015). Фразеология в китайском языке. Молодой ученый. №18. С. 514 – 517.
6. Бондаренко, І. П., Осадча, Ю. В. (2010). Японська література: Хрестоматія. Том I (VII-XIII ст.). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. 562 с.
7. Бусел, В. Т. (2005). Великий тлумачний словник української мови (з дод. і доп.). Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун». 1728 с.
8. Быкова С. А. Японско-русский фразеологический словарь – Москва, Муравей-Гайд, 2000 – 282 с.
9. Виноградов, В. С. (2001). Введение в переводоведение. Москва: Издательство ИОСО РАО. 224 с.
10. Виноградов, В. В. (1986). Об основных типах фразеологических единиц. Москва: Наука. 243 с.
11. Воробьев, В. В. (1997). Лингвокультурология (теория и методы): монографія. Москва: Изд-во РУДН. 331 с.
12. Гривнин, В. С. (1999). Основы перевода. Курс лекций. Москва: Центр ИСАА при МГУ. 190 с.

13. Гуревич, Т. М. (2003). Японский язык и японцы: Лингвокультурологическое учебное пособие на материале фразеологических единиц. Москва, МГИМО-Университет. 44 с.
14. Демьянков, В. З. (2000). Семантические роли и образы языка. Язык о языке. Москва: Институт языкознания РАН. С. 193 – 270.
15. Дмитренко, М. (2000). Крилата енциклопедія українського народу. Українська мова та література. Ч.3. С. 4 –10.
16. Добко, Т. (2009). Семимовний словник прислів'їв і приказок. Вісник Книжкової палати. № 11. С. 7 – 9.
17. Дуденко, О. В. (2002). Номінативна та комунікативна природа українських паремій: автореф. дис. ... к. філол. н.: 10.02.01 «Українська мова». Київ. 19 с.
18. Закревська, Я. В. (2000). Прислів'я. Українська мова: енциклопедія. Київ: Українська енциклопедія. С. 530.
19. Карасик, В. И. (2002). Языковой круг: личность, концепты, дискурс: монография. Волгоград: Перемена. 477 с.
20. Коваль, М. Л. (2015). Лингвокультурологический метод исследования фразеологических единиц как один из способов изучения менталитета. Наука ЮУрГУ. Секции социально-гуманитарных наук: материалы 67-й науч. конф. Челябинск: Издательский центр ЮУрГУ. С. 1775 – 1782.
21. Ковшова, М. Л. (2009). Семантика и прагматика фразеологизмов (лингвокультурологический аспект): автореф. дисс. ... докт. филолог. наук. Москва. 48 с.
22. Комарницька, Т. (2013). Особливості класифікації фразеологічних одиниць у японській мові. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та література. Вип. 1. С. 14 – 18.
23. Костик, Є. (2015). Особливості перекладу англійських пареміологічних одиниць у прислів'ях та приказках. Теоретична і дидактична філологія. Випуск 20. С. 250 – 257.

24. Кунин, А. В. (2006). Курс фразеологии современного английского языка: учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва: Высшая шк., Дубна: Изд. центр «Феникс», 2006. 381 с.
25. Левицкая, Т. Р., Фитерман, А. М. (1993). Теория и практика перевода с английского языка на русский. Москва: Издательство литературы на иностранных языках. 123 с.
26. Мазурик, В. (1989). Передмова. Мудрість народна. Київ. С. 7.
27. Мин Шин, Цай. (1998). Структурно-семантическая характеристика русских соматических фразеологических единиц и их эквиваленты в японском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Москва. 16 с.
28. Островська, А. О. (2018). Прислів'я із зоокомпонентом в японській мові. Питання сходознавства в Україні: Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. С. 48 – 50.
29. Пазяк, М. М. (1984). Українські прислів'я та приказки: проблеми пареміології та пареміографії. Київ: Наук. думка. 203 с.
30. Пашковский, А. А. (1963). Слитные именные словосочетания в японском языке. Японский язык: Сборник статей. Москва. С. 5 – 34.
31. Пирогов, В. Л. (2001). Етнолінгвістичні паралелі у різносистемних мовах. Східний світ. Київ. №1. С. 92–106.
32. Пирогов, В. Л. (2007). Система ментальних стереотипів, відображена в японських прислів'ях і приказках. Східний світ. №3. С. 72 – 79.
33. Пирогов, В. Л. (2009). Словник японських прислів'їв і приказок з відповідниками шістьма мовами. Харків: Торсінг плюс. 272 с.
34. Пирогов, В. Л. (2003). Структура і семантика паремійних одиниць японської, англійської, української та російської мов: типологічний та лінгвокультурологічний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17. Київ. 230 с.
35. Пирогов В.Л. (2011). Джерела формування японських паремій: типолого-культурологічний аналіз// Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип. 54. – С. 358 – 368.

36. Плотникова, С. Н. (2001). Языковой знак и концепт. Материалы IV регионального научного семинара по проблемам систематики языка и речевой деятельности. Иркутск. 310 с.
37. Привалова, И. В. (2004). Структура и составляющие этнолингвокультурного сознания. Сибирский филологический журнал. С. 54 – 59.
38. Рибак, Ю. (2012). Анімізм у японських прислів'ях та приказках. Мовні і концептуальні картини світу. Вип. 40. С. 272 – 276.
39. Саєвич, І. Г. (2012). Теорія картини світу: ключові поняття. Лінгвістика. № 2. С. 18 – 28.
40. Селіванова, О. О. (2006). Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, Довкілля-К. 644 с.
41. Словник української мови. (2020). URL: <https://slovnyk.ua> [Електронний ресурс]: - [Веб-сайт].
42. Телия, В. Н. (1996). Русская фразеология: семантический, прагматический, лингвокультурологический аспекты. Москва. 288 с.
43. Шанский, Н. М. (1996). Фразеология современного русского языка: [учеб. пособ.]. 4-е изд., испр. и доп. СПб.: Спец. л-ра. 192 с.
44. Чирко, І. (1989). Японські прислів'я та приказки. Київ: Дніпро. 191 с.
45. Berendt, E. A. (2008). Intersections and diverging paths. Metaphors for Learning. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. P. 73 – 102.
46. Hashimoto, Ch., Sato S., Utsuro T. (2006). Japanese idiom recognition. Proceedings of the COLING/ACL 2006 Main Conference Poster Sessions. Sydney. P. 353-360.
47. Hidasi, J. (2008). Cultural messages of metaphors. Metaphors for Learning. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. P. 103 – 122.
48. Michael L. Maynard, Senko K. Maynard, McGraw-Hill Listen and Learn: 101 Japanese Idioms 1st Edition – Chicago, Passport Books, 1993 – 23 – 42 p.
49. Savin, P. (2010). Phraseology as Autonomous Linguistic Discipline. Linguistic and Literary Broad Research and Innovation. Bucharest. № 1. P. 60–73.

50. Yamanaka, K. (2008). The tradition and transformation of metaphor in Japanese. *Metaphors for Learning*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. P. 29 – 51.

51. Nihongomaster.com. (2020). Dictionary. URL: <https://www.nihongomaster.com/dictionary/> [Електронний ресурс]: - [Веб-сайт].

52. 日本語の弁 イディオム. (1950). 東京, 三省堂出版 国語双書. 207 p.

53. 日本の弁 ことわざ第 5 講説. (1961). 東京, 大修館書店. 32 p.

54. 高い校入る. (1997). 試一問一答えを見つけ式四字熟語・慣用句・ことわざ 東京, 富士の子はの音で目教育出版で. 102 p.

55. 日本大百科全. (1984). うせずに死ぬな書 6000 人以上の弁 寄れば文殊の知恵稿者の (初はいやだって言版頒布) 東京, 百科事典. 84 p.

56. 日本大百科全うせずに死ぬな書(ニッポニカ). (2001). 東京, 百科事典. 529 p.

57. 後ろを見せる漢書 班超伝 東京・班超伝. (2002). 東, 小さい学館. 32 p.

58. 教育国語 東京, (1974). 一光らせる社で. 83 p.

59. 新和英大辞典 東京, (2003). 研究の話題は日本語社で. 382 p.

60. 山に登る口ほどに物を言う (仲美の弁 言い習わし い葉の弁 探検. (1997). 東京, 小さい学館. 12 p.

61. ジェフ ギャリに行きましたソン. (2006). 松本 薫, 居酒屋の白袴英語. 東京, 講談社で. 82 p.

62. ことば 一言いたい内容から逆引きできる 単行本. (2001). 東京高い校初はいやだって言ったんだ級・中級用. 東京, 日栄社で. 24 p.

63. 景山、弘幸. (2013). 批判的メタファー分析のための予備研究 [文章]. 景山弘幸. 札幌大学総合論叢. 第 36 号. 123 – 139 ページ.

64. 故事・ことわざ研究会. (2005). 早引き四字熟語辞典—大きな文字で読みやすい! [文章]. 故事・ことわざ研究会. 東京: ナツメ社. 519 ページ.
65. 森、雄一. (2015). 比喩論 [文章]. 森雄一. 日本語の研究. 第 11 巻 4 号. 59 – 66 ページ.
66. <https://www.weblio.jp/> [Електронний ресурс]: - [Веб-сайт].
67. <https://woman.mynavi.jp/> [Електронний ресурс]: - [Веб-сайт].
68. <https://jpncculture.net/> [Електронний ресурс]: - [Веб-сайт].
69. <https://kotobank.jp/> [Електронний ресурс]: - [Веб-сайт].
70. <https://word-dictionary.jp/> [Електронний ресурс]: - [Веб-сайт].

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклади використаних у роботі прислів'їв та приказок японської мови

№	Прислів'я / приказка японської мови	Запис ромадзі	Український відповідник / переклад
1.	時は金なり	Tokihakanenari	«Час – це гроші».
2.	目は心の鏡	Me wa kokoro no kagami	«Очі — дзеркало душі».
3.	顔が広いは褒め言 葉でもあります	Kao ga hiroi wa homekotobade mo arimasuga	«Широке обличчя» – це також комплімент
4.	愛してはその醜を 忘れる	Aishite-wa sono shu-o wasureru	«Коли любиш, то і про потворність забудеш»; «Любов зла полюбиш і козла».
5.	足下から鳥がたつ	Ashimoto-kara tori-ga tatsu	«Неначе пташка вилетіла з-під ніг»; «Як грім серед ясного неба».
6.	痛くも痒くもない	Itaku-mo kayuku-mo nai	«Не боляче і не свербить» – «нітрохи не турбує». Укр.: «Як об стінку горохом» у значенні «не стосується; не хвилює».

7.	風上にも置けない	Kazakami ni mo okenai	<i>«Неможливо покласти проти вітру», має значення «мерзенний, недостойний».</i>
8.	玉の輿に乗る	Tama-no koshi-ni noru	<i>Дослівно: «Сісти в дорогоцінний паланкін (ноші, крісло або кузов на двох жердинах)». Має значення «вступити у вигідний шлюб; вступити в шлюб» (про багаті, заможні сім'ї).</i>
9.	奥歯に物が挟まった	Okuba-ni mono-ga hasamatta	<i>«В корінних зубах щось застрягло»; Сенс: говорити, не висловлюючись до кінця.</i>
10.	狐と狸の化かし合い	Kitsune-to tanuki-no bakashiai	<i>«Взаємний обман лисиці й танукі (єнотоподібний собака)»; Сенс: водити одне одного за ніс.</i>
11.	公平無私	Kōhei mushi	<i>«неупередженість і безкорисливість»</i>

12.	財布の紐を握る	Saifu-no himo-wo nigiru	«Стискати шнурок від гаманця»; розпоряджатися грошима
13.	尻に火が付く	Shiri-ni hi-ga tsuku	«В задю загорівся вогонь»; загорятися чим-небудь; задихатися від термінових справ.
14.	血で血を洗う	Chi-de chi-wo arau	«Мити кров'ю кров»; Сенс: сваритися з родичами.
15.	壁に耳あり	Kabe ni mimi ari a	І стіни мають вуха
16.	月と鼈	Tsuki-to suppon	Місяць і черепаха; небо та земля; (тобто, «велика різниця»).
17.	爪に火を点す	Tsume-ni hi-wo tobosu	«Запалювати вогонь нігтями»; Сенс: «бути скнарою».
18.	安かろう悪かろう	Yasukarō warukarō	«Дешево – погане»; «ти отримувати те, за що платиши».
19.	紺屋の白袴	Kōya-no-shirobakama	«Не той п'є, хто варить»; «На те він і кравець, щоб подертий жупан носити».

20.	カイザルの物はカイザルに	Kai zaru no mono wa Kai zaru ni	«Кесарю – кесареве».
21.	諸行無常	Shogyōmujō	«Незмінність мирських речей»; «Все минає; немає нічого постійного».
22.	知る者は言わず言う者は知らず	Shirumono-ha iwazu iumono-ha shirazu	«Той, що знає – не говорить, той, що говорить – не знає».
23.	一世風靡	Issei fūbi	«Завоювати світ»; Сенси: бути дуже популярним.
24.	子供は風の子	Kodomo-ha kaze-no ko	«Діти вітру»; Сенси: діти, які проводять багато часу на свіжому повітрі.
25.	腹塞ぎに食べる	Hara fusagi ni taberu	«З'їсти, щоб заткнути живіт»; Сенси: перекусити.
26.	捕らぬ狸の皮算用	Toranu tanuki no kawa san'yō	«Ділити шкуру неспійманих танукі»; Укр.: «Ділити шкуру невбитого ведмедя».
27.	百聞は一見にしかず	Hyakubun wa ikken ni shikazu	«Краще один раз побачити, ніж сто разів почути».
28.	火のない所に煙はたたない	Hi no nai tokoro ni kemuri wa tatanai	«Немає диму без вогню».

29.	二兎を追うものは 一兎も追えず	Nito o ou mono wa itto mo oezu	«За двома зайцями поженешся, жодного не спіймаєш»
30.	働かざる者食うべ からず	Hatarakazaru mono kuubekarazu	«Хто не працює, той не їсть»
31.	一石二鳥	Isseki nichō	«Убити двох зайців одним пострілом»
32.	出る杭は打たれる	Deru kui wa utareru	«Цвях (кіл), що стирчить, забивають». «Не виділяйся»; «Досконалість руйнується пересічністю»; «Уміння робити щось краще за інших викликає ревності»
33.	夫婦喧嘩は犬も食 わぬ	Fūfu genka wa inu mo kuwanu	«У чужі сімейні чвари краще свого носа не пхати»
34.	青くなる	Aoku naru	«Посиніти, зблідніти від страху»
35.	案ずるより生むが 易し	Anzuru yori umu ga yasushi	Переклад: «Народжувати легше, ніж хвилюватися [перед пологами]». Укр.:

			<i>«Не такий страшний чорт, як його малюють».</i>
36.	弘法にも筆の誤り	Kōbō ni mo fude no ayamari	<i>«Навіть така уміла людина як Кобо – і той робить помилки; «І на мудрім дідько на Лису гору їздить», «І залізо ржа з'їдає»;</i>
37.	以心伝心	Ishin denshin	<i>«Від серця до серця»; «Читати серця (або думки) один одного»</i>
38.	犬猿の仲の弁仲	Ken'en no naka no ben naka	<i>«Відносини як у собаки з мавпою»; Укр.: «Як кішка з собакою».</i>
39.	光陰矢の如し	Kouin ya no gotosh	<i>«Час летить як стріла»; «Життя коротке»</i>
40.	井の中の蛙[大海を知らず]	I no Naka no Kawazu [Taikai o Shirazu]	<i>«Жаба в колодязі не знає великого моря»; «Той, хто залишається в долині, ніколи не перебереться через пагорб»</i>

41.	花よりだんご	Hana yori dango	«Слів густо, а в животі пусто»; «Практичність краще естетики»
42.	塵も積もれば山となる	Chiri mo tsumoreba yama to naru	«Порошинки, коли накопичуються, перетворюються на гору»; «З хати по нитці – сироті свитина»; «Хто щадить гріш — має з гаком більш»
43.	明日は明日の風が吹く	Ashita wa ashita no kaze ga fuku	«Завтра буде дуги завтрашній вітер»; «Завтра буде завтрашній день»; «Завтра і подивимося: як воно вийде»; «Ранок вечора мудріший»; «Година вранці варта двох увечері»
44.	痘痕も靨	Abata mo ekubo	«Віспини здаються ямочками»; «Хто милий, той красен»; «З милим рай і в курені».
45.	金は天下の回り物	Kane wa tenka no mawari mono	«Гроші, як прийшли так і пішли»;

			<i>«Гроші ходять світом».</i>
46.	石の上にも三年	Ishinouenimosan'nen	<i>«Все приходить до того, хто вміє чекати»; «Терпіння і труд все перетруть».</i>
47.	苦は楽の種	Ku wa raku no ta ne	<i>«Гіркість – зерно насолоди»; «Гіркота – це зерно комфорту»</i>
48.	烏頭白くして馬角を生ず	Utō shiroku shite umakaku o shōzu	<i>Дослівно «у коня не виростуть роги, навіть коли голова ворони побіліє»; «Раз на рік і палиця стріляє»</i>
49.	泣きっ面に蜂	Nakimmen ni hachi	<i>«На заплаканому обличчі – бджола»; «Бджола» [жалить] тоді, коли ти вже плачеш; «Біда біду тягне», «Біда не приходить одна».</i>
50.	鬼が出るか蛇が出るか	Oni ga deru ka jaga deru ka	<i>«Ніколи не знаєш хто вистрибне, чорт чи змія»;</i>

			<i>«Ніколи не знаєш, де знайдеш, а де втрапиш»; «Ніколи не знаєш, що чекає тебе за поворотом»</i>
51.	待てば海路の日和 あり	Mate ba kairo no hiyori ari	<i>Дослівно «Якщо почекаєш, то настане гарний день для плавання по морському шляху»; «Все отримує той, хто вмів чекати».</i>
52.	笑う門には福来たる	Warau kado ni wa Fukurai taru	<i>Дослівно «В усміхнені ворота входить щастя»; «Удача приходить до тих, хто посміхається», «У будинок, де сміються, приходить щастя».</i>
53.	犬も歩けば棒に当たるとる	Inu mo aruke ba bō ni ataru	<i>«Гуляючи пес рано чи пізно натрапить на палицю»; «І в наше віконце засяє (засвітить, загляне) сонце» або «Буде й на нашій вулиці свято»</i>

54.	残り物には福がある	Nokorimono ni wa fuku ga aru	<i>«І у залишках може таїтися вдача»; «хороший шанс можна розгледіти й там, де інші пройшли повз»</i>
55.	当たるも八卦、当 たらぬも八卦	Ataru mo hakke, ataranu mo hakke	<i>Якщо збудеться це ворожіння, якщо не збудеться, це теж ворожіння»; «Чому бути, того не минути» та «Що написано на роду, того не об'їдеш і на льоду».</i>
56.	同じ穴のむじな	Onaji ana no mujina	<i>«Борсуки з однієї нори»; Укр. «Два чоботи пара» або «Одного тіста книші»</i>
57.	毒を以って毒を制 す	Doku wo motte, doku wo seisu	<i>«Перевіряти отруту отрутою»; Укр. «Клин Клином вибивають»</i>
58.	世の中は三日見ぬ 間の桜かな	Yo no naka wa mikka minuma no	<i>«Три дні не виходив з дому, і раптом – увесь світ заповнив квіт сакури»</i>

59.	自業自得	Jigoo jitoku	«Карма та її наслідки»
60.	早い者勝ち	Hayai mono gachi	«Хто раніше [встиг], той і переміг»; Укр. «Хто пізно встає, тому хліба не стає»
61.	右の耳から左の耳	Migi no mimi kara hidari no mimi	з одного вуха в інше»; «з правого вуха в ліве», або український еквівалент «в одне вухо увійшло, а в друге вийшло»
62.	花は半開を看、酒は微酔に飲む	Hana wa hankai wo mi, sake wa bisui ni nomu	«Квіти прекрасні в бутонах, а sake, коли його п'ють маленькими ковтками»
63.	目は口ほどに物を言う	Me wa kuchi hodo ni mono o yū	Дос. «очі настільки ж красномовні, як і язик», або ж український аналог «очі – дзеркало душі»
64.	厚顔無恥	Kōgan muchi	«Нахабний, недобросовісний»

65.	生きるために食べるべきであり、食べるために生きてはならない	Ikiru tame ni taberu beki deari, taberu tame ni ikite wa naranai	<i>Сократ, сказав, що «Ти повинен їсти, щоб жити, а не жити, щоб їсти»;</i>
66.	ダモクレスの剣	Damokuresu no ken	<i>«Дамоклів меч»</i>
67.	目には目を歯には歯を	Me niwa me o ha niwa ha o	<i>Біблійний вислів, «Око за око, зуб за зуб»;</i>
68.	火に油を注ぐ	Hi ni abura o sosogu	<i>«підливати масло у вогонь»</i>
69.	噂をすれば影	Uwasa o sure ba kage	<i>«Коли починають пліткувати, з'являється тінь»;</i> <i>«про вовка помовка»</i>
70.	弘法は筆を選ばず	Kōbō wa fude o erabazu	<i>«Кобо пензель не вибирає»; «Для вмілої людини, не важливий інструмент».</i>
71.	蝦で鯛を釣る	Ebi de tai o tsuru	<i>«Ловити морського тая на креветку»;</i> <i>«Хто боїться збитків, той не має баришів».</i>
72.	赤着物を着せられる	Aka kimono o kise rareru	<i>«Змушувати носити червоне кімоно», тобто «загриміти до в'язниці».</i>

73.	朝雨に蓑いらず	Asa ame ni mino irazu	<i>«Не потрібен солом'яний плащ від ранкового дощу»</i>
74.	怠け者の節句働き	Namakemono no sekku hataraki	<i>«Ледачій людині потрібно працювати на свята»; «лінивий працює і в свято».</i>
75.	三人寄れば文殊の知恵	San-nin yore ba Monju no chie	<i>«Три людини разом несуть мудрість Будди»; «Зберуться троє – ось і мудрість самого Мондзю».</i>
76.	船頭多くして船山に登る	Sendō ōku shite Funayama ni noboru	<i>«Коли багато човнярів, то човен лізе на гору»; «Де сто доглядачок, там дитина крива»; «де багато господинь, там хата неметена».</i>
77.	棚から牡丹餅	Tana kara botamochi	<i>«Ботамочі, що впав з полиці»; «несподівана удача»</i>
78.	創業守成	Sōgyō shusei	<i>«Здобути легше, ніж утримати».</i>
79.	赤門をくぐる	Akamon o kuguru	<i>«Пройти через червоні ворота»;</i>

			<i>«вступити до Токійського університету».</i>
80.	油をさす	Abura o sasu	<i>«Підбадьорювати»; Дослівно значить «підливати масло».</i>
81.	弱り目に祟り目	Yowarime ni tatarime	<i>Прокляття звалюється (приходить) на нас (до нас), коли ми страждаємо.</i>
82.	傷む上に塩を塗る	Itamu ue-ni shio wo nuru	<i>Дослівно: «Втирати сіль у відкриту рану»; Укр.: «Сипати сіль на рану».</i>
83.	手前味噌	Temae miso	<i>«Місо ручної роботи»; «Місо перед тобою». (Означає самопохвалу; почуття власної гідності).</i>
84.	米の飯より思し召 し	Kome no meshi yori oboshimeshi	<i>«Почуття важливіші за тарілку рису» («Духовне важливіше матеріального»)</i>

85.	食った餅より心持ち	Kutta mochi yori kokoro mocha	<i>«Почуття важливіші з'їденого мочі» («Духовне важливіше матеріального»)</i>
86.	女心と秋の空	Onna-gokoro to aki no sora	<i>Дослівно: «Серце жінки й осіннє небо». Укр.: «Жіноча думка і вітер часто змінюються».</i>
87.	金が金を生む	Kane ga kane wo umu	<i>Дослівно: «Гроші породжують гроші». Укр.: «Багачеві вітер гроші несе».</i>
88.	住めば都	Sume ba miyako	<i>Дослівно: «Де б ти не жив – столиця». Укр.: «Усюди добре, а дома найкраще».</i>
89.	雨だれ石をうがつ	A ma dare ishi o ugatsu	<i>Дослівно: «Краплі дощу про пробивають (точать) камінь». Укр.: «Вода камінь точить».</i>
90.	鬼の居ぬ間に洗濯	Oni no inuma ni sentaku	<i>Дослівно: «Поки дідька немає, пери білизну». Укр.: «Кім</i>

			<i>з хати – миші танцюють».</i>
91.	夜目、遠目、笠の内	Yome, toome, kasa no uchi	<i>Дослівно: «Уночі, далеко й під солом'яним капелюхом. Укр.: «Уночі всі коти бурі, а корови сірі».</i>
92.	先の雁より手前の雀	Saki no gan yori, temae no suzume	<i>Дослівно: «Замість гусака, що далеко, краще горобець поруч». Укр.: «Краще нині горобець, ніж завтра голубець».</i>
93.	米食った犬が叩かれずに糠食った犬が叩かれる	Kome kutta inu ga tatakarezu ni, nuka kutta inu ga tatareru	<i>Дослівно: «Б'ють не того пса, що з'їв рис, а того, що висівки». Укр.: «Горобці крупу з'їли, а синиця в клітку попала».</i>
94.	猫ばばを決め込む	Nekobaba o kimekomu	<i>Дослівно: «Приховувати свої проступки (обмани)». Робити погані речі, а потім приховувати їх і</i>

			<i>прикидатися, що не знаєш в чому справа.</i>
95.	坊主の不信心	Bōzu no fushinjin	<i>Буквально: «безвір'я Бонзи». Укр.: «Піп з Богом говорить, а на чорта дивиться».</i>
96.	転ばぬ先の杖	Korobanu saki no tsue	<i>Дослівно: «[Опирається] на палицю, щоб не впасти»; «Профілактика краще лікування».</i>
97.	両天秤をかける	Ryō tenbin wo kakeru	<i>Переклад: «Класти на обидві чаши терезів». Укр.: «Щоб і чорта не гнівить, і Богу вгодить».</i>
98.	天は二物を与えず	Te n hani-butsu o ataezu	<i>Дослівно: «Небо не дає двох речей (одночасно)». У сенсі «Немає людини в якій все було б погано».</i>
99.	鬼の念仏	Oni no nenbutsu	<i>Дослівно: «Молитва демона». У сенсі: Коли жорстока і безжалісний людина, поводить себе чи</i>

			<i>говорить до інших доброзичливо.</i>
100.	釈迦に説法	Shaka ni seppō	<i>Дослівно: «проповідь для Будди». Переклад: «Навчати Будду буддизму». Укр.: «Яйця курку не вчать».</i>
101.	知らぬが仏	Shiranu ga hotoke	<i>Дослівно: «Не знає, але Будда». Укр.: «Менше знаєш — краще спиш».</i>